

ЗАТВЕРДЖЕНО

*Наказ Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
18 квітня 2019 року № 88-Н*

Форма № П-4.04

***ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»***

Інститут економіки, управління та інформаційних технологій

Форма навчання заочна

Кафедра бухгалтерського обліку і аудиту

Допускається до захисту

Завідувач кафедри _____ доц. В.А. Кулик

«___» листопада 2019 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

**«Облік фінансових інструментів за національними та міжнародними
стандартами»**

(за матеріалами ПрАТ «Південтеплоенергомонтаж»)

зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

за освітньою програмою «Облік і аудит»

ступеня «магістр»

Виконавець роботи

Гроза Віта Олександрівна

_____ 26.11.2019 р.

Науковий керівник

д.е.н., доцент Кулик Вікторія Анатоліївна

_____ 26.11. 2019 р.

Полтава – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ, ОЦІНКИ ТА ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ	9
1.1. Поняття «фінансових інструментів», їх види	9
1.2. Класифікація та оцінка фінансових інструментів	13
1.3. Характеристика фінансово-господарської діяльності та постановки обліково- аналітичної роботи на ПАТ «Науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут атомного та енергетичного насособудування»	19
Висновки за розділом 1	51
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ СТАНДАРТАМИ ОБЛІКУ	53
2.1. Облік та оцінка первинних фінансових інструментів згідно з національним законодавством	53
2.2. Особливості обліку похідних фінансових інструментів	58
2.3. Проблемні аспекти обліку гібридних фінансових інструментів	63
2.4. Облік інструментів власного капіталу: національний вимір	65
Висновки за розділом 2	69
РОЗДІЛ 3. ОБЛІК ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЗГІДНО З ВИМОГАМИ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ	71
3.1. Зміст окремих стандартів облік, які регламентують облік фінансових інструментів на міжнародному рівні	71
3.2. Оцінка активів з метою формування резервів під зменшення корисності за МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»	96
3.3. Рекомендації до удосконалення П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» на основі аналізу положень Міжнародних стандартів фінансової звітності.....	105
Висновки за розділом 3	114
ВИСНОВКИ	116
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	118

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Об'єктами фінансового ринку є різні інструменти ринку (фінансові активи – грошові кошти, цінні папери, позикові угоди, валютні цінності), в яких відображаються тимчасово вільні кошти (фінансові ресурси) суб'єктів ринку фінансових послуг.

Здійснюючи операції на фінансовому ринку, його учасники обирають відповідні фінансові інструменти їх проведення.

Фінансові інструменти – різноманітні фінансові документи, що обертаються на ринку, мають грошову вартість і за допомогою яких здійснюються операції на фінансовому ринку.

З економічного погляду фінансові інструменти – це особливі товари фінансового ринку, що мають фінансове походження та є об'єктом купівлі-продажу на відповідних сегментах фінансового ринку. Товарами фінансового ринку, насамперед, вважаються грошові кошти та цінні папери.

Гроші з економічної позиції – усі ліквідні активи, які можуть бути порівняно швидко та без великих втрат переведені в готівку. Гроші є формою вияву мінової вартості як купівельний, платіжний засіб та засіб нагромадження.

Цінні папери – основний товар фінансового ринку, предмет його купівлі-продажу. Цінні папери, як інструменти фінансового ринку, документи-свідчення про боргове зобов'язання або право власності. Цінні папери є значною складовою своєрідного «товару товарів» – грошей.

Стрімкий розвиток фінансового ринку спричинив виокремлення у ньому ринку фінансових послуг. Саме ринок фінансових послуг може розглядатися як оператор інших сегментів фінансового ринку, включаючи інвестування. Розвиненість ринку фінансових послуг безпосередньо впливає на рівень життя у країні. Це зумовлює актуальність детального вивчення економічної сутності управління фінансовими інструментами ринку

фінансових послуг, що передбачає розкриття теоретичних та методологічних засад його функціонування.

Для управління фінансовими інструментами необхідна інформація про щодо їх визнання, оцінки, стану та руху. Ця інформація формується у системі бухгалтерського обліку.

Облікове відображення фінансових інструментів і розкриття у фінансовій звітності інформації про них є актуальним і пріоритетним напрямом діяльності Ради з МСБО. Так, починаючи з 2009 р., у міжнародні стандарти, що стосуються обліку фінансових інструментів, вносилися суттєві зміни, присвячені питанням класифікації, оцінки, знецінення, вибуття, а також деякого спрощення облікових процедур. У листопаді 2009 р. опубліковано МСФЗ (IFRS) 9 «Фінансові інструменти» [1], який містив вимоги до класифікації фінансових активів та фінансових зобов'язань.

У додатковому документі «Облік хеджування», опублікованому в грудні 2010 р., зазначено вимоги, що стосуються обліку знецінення фінансових інструментів. У серпні 2011 р. у зв'язку зі складністю практичного застосування стандарту, Рада з МСБО запропонувала перенести дату набрання чинності МСФЗ (IFRS) 9 до 1 січня 2016 р. Проте вже 24.07.2014 р. був випущений цілком оновлений Міжнародний стандарт 9 «Фінансові інструменти» [2], який повністю замінив МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». І знову, як три роки тому, практичне застосування МСФЗ 9 відтерміновано до 1.01.2018 р., хоча й рекомендована можливість його дострокове застосування.

Таким чином, діяльність у сфері вдосконалення облікового відображення в бухгалтерському обліку фінансових інструментів активно триває і, можливо, порядок обліку і відображення у звітності інформації про них буде і далі уточнюватися з метою вироблення єдиної спрощеної концепції.

Проблематика бухгалтерського обліку фінансових інструментів викликає великий інтерес і розглядається у роботах багатьох дослідників.

Особливо це актуально для української практики в умовах, коли перед державою поставлено завдання гармонізації національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку до вимог міжнародних стандартів фінансової звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням різних аспектів бухгалтерського обліку операцій з фінансовими інструментами займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: І.О. Бланк, М.І. Бондар, Р. Брейлі, А.М. Герасимович, Л.Дж. Гітман, С.Ф. Голов, В.В. Ковальов, В.М. Костюченко, Дж. Кочрен, Я.Д. Крупка, М.В. Кужельний, В.М. Пархоменко, О.А. Петрик, М.С. Пушкар, Ж. Рішар, Я.В. Соколов, В.В. Сопко, У. Шарп та ін. Серед останніх публікацій на зазначену тематику у вітчизняній фаховій пресі заслуговують на увагу роботи Н. Васильєвої, О. Шипунової, Н. Лоханової.

Проте огляд наукових джерел свідчить про неузгодженість термінологічного апарату обліку фінансових інструментів, певну неврегульованість норм чинного законодавства, а відтак відсутність єдиної концепції методики бухгалтерського обліку фінансових інструментів та недостатню системність відображення у звітності інформації про них. Фрагментарність теоретичної та практичної розробки окреслених проблем свідчить про їх актуальність і необхідність подальшого розгляду.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних, методичних, організаційних та практичних аспектів обліку фінансових інструментів та визначення напрямів їх удосконалення.

Для досягнення поставленої мети в дипломній роботі передбачається вирішення наступних завдань:

- визначення передумов виникнення фінансових інструментів та їх зв'язку із сучасними умовами господарювання підприємств;
- аналіз змісту поняття «фінансові інструменти» у працях вчених-економістів та нормативно-правових актах, їх класифікація;

- характеристика фінансово-господарської діяльності та постановки обліково-аналітичної роботи на досліджуваному підприємстві;
- узагальнення основних підходів до оцінки первинних фінансових інструментів;
- дослідження сучасних підходів до обліку похідних фінансових інструментів;
- характеристика проблемних аспектів обліку гібридних фінансових інструментів;
- дослідження обліку інструментів власного капіталу згідно з національним законодавством;
- аналіз нормативно-правового регулювання обліку фінансових інструментів у світі
- удосконалення підходів до оцінки активів з метою формування резервів під зменшення корисності;
- удосконалення національного законодавства з обліку фінансових інструментів на основі міжнародного досвіду;
- узагальнення способів управління фінансовими інструментами та вивчення особливостей їх використання.

Об'єктом дослідження є фінансові інструменти в бухгалтерському обліку.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних, організаційних і практичних аспектів обліку фінансових інструментів.

Суб'єктом дослідження обрано ПрАТ «Південтеплоенергомонтаж».

Методи дослідження ґрунтуються на фундаментальних положеннях сучасної економічної теорії, загальнонаукових і спеціальних методах обліку й аналізу. У процесі дослідження використані: діалектичний метод пізнання; історичний метод; синтез; моделювання; абстрагування; конкретизація; аналітичні розрахунки. Для обробки економічної інформації, побудови таблиць, графіків, алгоритмів застосовано сучасні комп'ютерні технології та пакет прикладних програм Microsoft Excel.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти України, нормативні документи, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали науково-практичних конференцій, дані Державної служби статистики України, результати вибірових обстежень та звітність ПрАТ «Південтеплоенергомонтаж».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ, ОЦІНКИ ТА ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

1.1. Поняття «фінансових інструментів», їх види

Управління фінансовими потоками підприємства ускладнюється з кожним роком. Найбільш актуальними в кризові періоди залишаються питання залучення грошових коштів та інших фінансових ресурсів, а також захист фінансових інтересів компаній. У зв'язку з постійно мінливим рівнем цін і валютних курсів компанії повинні забезпечити страхування ризиків (хеджування) фінансових втрат від інфляційних потрясінь.

Світова практика пропонує ряд фінансових інструментів, у тому числі і так звані квазігроші (у перекладі з англ. near money – майже гроші), які є комплексом інструментів для отримання реальних грошових коштів. В Україні діє кілька визначень і класифікацій фінансових інструментів (рис. 1.1).

Основною метою звернення даних фінансових інструментів є отримання вигод від їх використання як способу погашення різних видів заборгованості.

Бухгалтерський облік операцій з фінансовими інструментами в Україні регулюється однойменним П(С)БО 13 «Фінансові інструменти». Дія цього стандарту поширюється на підприємства, організації та інші юридичні особи (далі – підприємства) незалежно від форм власності (крім бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами).

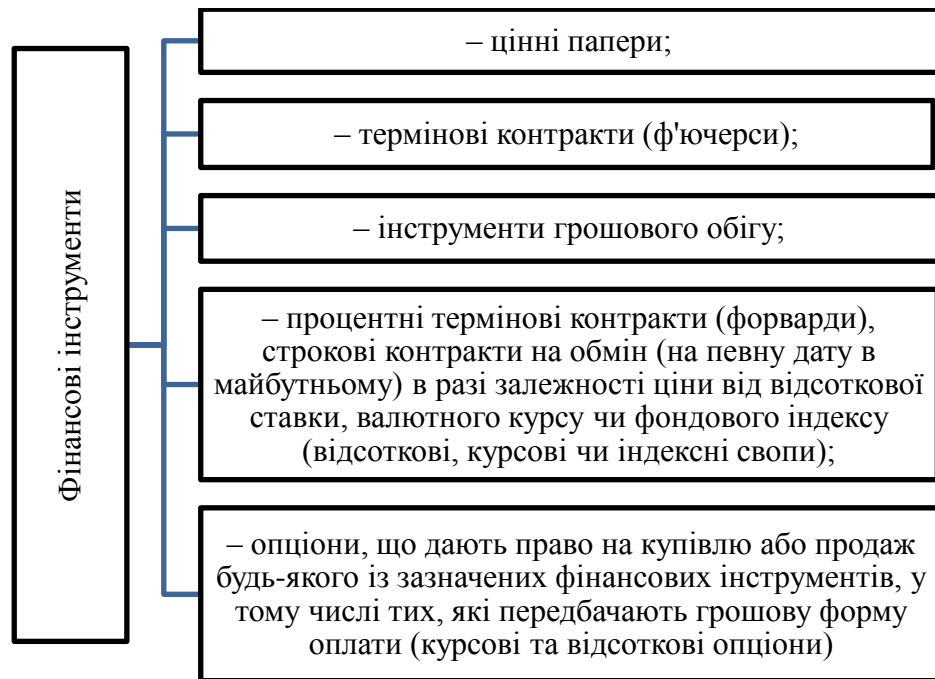

Рис. 1.1. Види фінансових інструментів відповідно до Закону України від 23.02.06 р № 3480-IV «Про цінні папери та фондовий ринок»

П(С)БО 13 визначає фінансовий інструмент як контракт, який одночасно приводить до виникнення (збільшення) фінансового активу в одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструмента власного капіталу в іншого.

Зазначені поняття даний стандарт трактує таким чином:

1) фінансовий актив – це грошові кошти та їх еквіваленти або контракт, що надає право отримати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства, або контракт, що надає право обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно вигідних умовах, або інструмент власного капіталу іншого підприємства (п. 4, П(С)БО 13);

Класичними прикладами фінансових активів є інвестиції в акції та облігації інших підприємств, депозити в банку та дебіторська заборгованість.

2) фінансове зобов'язання – контрактне зобов'язання передати грошові кошти або інший фінансовий актив іншому підприємству; обмінятися

фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно не вигідних умовах (п. 4, П(С)БО 13);

Традиційні приклади фінансових зобов'язань – це позики, отримані організацією в тій чи іншій формі (наприклад, за допомогою випуску облігацій або отримання специфічної позики в банку). Однак існують специфічні фінансові інструменти, які залежно від обставин можуть перетворюватися або у фінансові активи, або у фінансові зобов'язання. Вони називаються похідними інструментами.

3) інструмент власного капіталу – контракт, який підтверджує право на частину в активах підприємства, яка залишається після вирахування сум за всіма його зобов'язаннями (п. 4, П(С)БО 13).

Як правило, інструмент власного капіталу – це звичайні акції компанії або право на звичайні акції. На практиці облік інструментів власного капіталу простіший, аніж здається на перший погляд. Особливістю визнання фінансових інструментів є те, що будь-який фінансовий інструмент визнається у звітності в той момент, коли компанія стає стороною у відповідному контракті, яким і є цей інструмент.

Правила обліку фінансових інструментів, встановлені цим стандартом, не поширюються (п. 3 П (С) БО 13):

- на фінансові інвестиції в асоційовані, спільні та дочірні підприємства (П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції»);

- активи та зобов'язання роботодавців за програмами пенсійного забезпечення; права і зобов'язання за договорами страхування (крім похідних інструментів у страхових контрактах) (П(С)БО 26 «Виплати працівникам»);

- права і зобов'язання щодо оренди (крім похідних інструментів, передбачених орендною угодою (П(С)БО 14 (Оренда»);

- угоди, що передбачають платежі виходячи з кліматичних, геологічних та інших фізичних змін навколишнього середовища; угоди про фінансові гарантії, крім угод, які передбачають виплату внаслідок змін відсоткової ставки, курсу цінних паперів, індексу цін, кредитного рейтингу

(індексу), валютного курсу або інших базисних змінних; угоди про непередбачене відшкодування при об'єднанні підприємств (П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств»).

У Податковому кодексі (далі – ПК) фінансові інструменти розглядаються не як окремі об'єкти в тому розумінні, яке наведене вище, а в частині загальних операцій погашення існуючої заборгованості, а також торгівлі цінними паперами як товарами (згідно з пп. 14.1.244 ПК).

У ПК виділено поняття дериватив (похідний фінансовий інструмент) (пп. 14.1.45 ПК) – стандартний документ, що засвідчує право та (або) зобов'язання придбати чи продати у майбутньому цінні папери, матеріальні або нематеріальні активи, а також кошти на визначених ним умовах.

Згідно ст. 14 ПК до деривативів належать: свопи, опціони, форвардні і ф'ючерсні контракти. Правила роботи з цінними паперами та деривативами регулюються ст. 153 ПК.

У системі міжнародних стандартів існує кілька МСФЗ/МСБО, що регулюють порядок обліку та відображення у фінансовій звітності фінансових інструментів. Всі стандарти деталізовані, розділені і обмежені часовими рамками. Визначення фінансових інструментів в МСФЗ відповідає підходам до їх трактування, використовуваним в П(С)БО.

Проте в міжнародних стандартах розглядається більш широкий спектр операцій з фінансовими інструментами (наприклад, хеджування), який обумовлює диференціацію у підходах до оцінки фінансових інструментів.

В цілому класифікації фінансових інструментів в МСФЗ та П(С)БО подібні, але в міжнародній, крім фінансових активів і зобов'язань, а також інструментів власного капіталу, виділяють ще і похідні фінансові інструменти.

Типовими прикладами похідних фінансових інструментів є ф'ючерсні і форвардні контракти, контракти на свопи та опціони (§ БА.1 МСФЗ 9). На відміну від інших фінансових інструментів похідний може змінювати свою вартість внаслідок будь-якої майбутньої події.

Крім того, в МСФЗ по-іншому трактуються операції з фінансовими інструментами пайової участі в іншому підприємстві. Ця частина фінансових інструментів – кредиторська або дебіторська заборгованість, яка буде погашена цінними паперами, що підтверджують володіння частиною статутного капіталу іншого підприємства.

1.2. Класифікація та оцінка фінансових інструментів

Одними із найбільш цікавих і складних об'єктів бухгалтерського обліку як у вітчизняній, так і в міжнародній практиці є фінансові інструменти. До числа фінансових інструментів відносяться фінансові активи, складові власного капіталу й зобов'язання – це й фінансові інвестиції в акції, і придбані боргові цінні папери, і дебіторська заборгованість, і інструменти власного капіталу, і фінансові зобов'язання, і похідні фінансові інструменти тощо. Невипадково, що нормативне регулювання їх обліку і розкриття інформації у фінансовій звітності завжди викликало безліч питань.

У 2014 році було оновлено МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», який повністю замінив МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка».

Питання, що регулюються новим МСФЗ 9, стосуються вимог щодо визнання й оцінки фінансових інструментів, порядку визначення й обліку їх знецінення, механізму обліку припинення і хеджування.

У МСФЗ 9 забезпечено комплексний підхід до розкриття основних аспектів обліку фінансових інструментів. Зміни в стандарт носять характер таких, що в певній мірі полегшують облік, оскільки дозволяють отримати чітке розуміння класифікації та підходів до оцінки і знецінення фінансових інструментів. Доречним здається саме довгострокове застосування цих змін на практиці. До того ж, важливість дослідження нових підходів до обліку фінансових активів і фінансових зобов'язань підсилюється ще й тим, що у

зв'язку з оновленням МСФЗ 9 постало завдання перегляду національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» для приведення у відповідність вітчизняної і міжнародної практики.

Первісна оцінка фінансових інструментів відповідно до вимог п.5.1.1 МСФЗ 9 здійснюється за справедливою вартістю, при тому враховуються в плюс або мінус витрати по угоді у тому випадку, якщо придбається фінансовий актив або фінансове зобов'язання за справедливою вартістю із відображенням змін через прибуток або збиток [10]. Що стосується подальшої оцінки фінансових інструментів, то вона залежить від їх виду, тобто класифікації.

Принцип класифікації фінансових інструментів був закладений ще в 2009 році в МСФЗ 9 і він полягає в тому, що в основі класифікації – наміри компанії стосовно фінансових інструментів. Тобто для того, що віднести окремі фінансові активи і фінансові зобов'язання в певну класифікаційну групу, треба визначитися, що саме компанія планує робити із ними? Тобто для класифікації важливою є стратегія володіння і роботи із фінансовими інструментами.

Стосовно фінансових активів стратегії можуть бути різними і, зокрема, компанія може:

- купити і утримувати фінансові активи для отримання фінансового доходу у вигляді відсотків і дивідендів;
- купити фінансові активи, щоб їх продати для отримання доходу від перепродажу у вигляді коливань ціни (отримання спекулятивного доходу);
- купити, щоб знизити ризики для забезпечення збалансованого інвестиційного портфелю, або управління ліквідністю, або хеджування;
- купити, щоб змішати всі вище перелічені цілі в будь-якій комбінації.

Ув'язка класифікації фінансових активів і стратегій компанії є в повній мірі логічною і була закладена ще в 2009 році в МСФЗ 9 Радою з МСФЗ. При тому в термінах стандарту стратегії компанії були названі «бізнес-моделями» – наміри і дії компанії відносно тих чи інших фінансових активів. У версії

стандарту 2009 року у складі бізнес-моделей, що можуть застосовуватися для класифікації фінансових активів, було відокремлено дві, тоді як в оновленій версії стандарту 2014 року – їх вже три [10; 11]. І, на нашу думку, підхід 2014 року з розмежуванням трьох бізнес-моделей є більш коректним. Отже, версія МСФЗ 9 2014 року передбачає розмежування таких трьох бізнес-моделей компанії відносно фінансових активів, тобто намірів підприємства стосовно них:

- 1) отримання контрактних грошових потоків від фінансового активу (ця бізнес-модель збереглася з версії МСФЗ 9 2009 року);
- 2) отримання контрактних грошових потоків і епізодичний продаж активів (ця бізнес-модель додатково внесена до версії стандарту 2014 року);
- 3) будь-які інші стратегії, у тому числі трейдингові спекуляції (ця бізнес-модель також збереглася з версії МСФЗ 9 2009 року) [11].

Важливість відповідної класифікації бізнес-моделей зрозуміла, оскільки відповідно до обраної стратегії володіння і використання фінансових інструментів вони по-різному відображаються в обліку.

Порядок подальшої оцінки фінансових активів, тобто їх оцінки на дату балансу цілком залежить саме від того, до якої класифікаційної групи вони віднесені.

Фактично МСФЗ 9 розмежовує фінансові активи на ті, що оцінюються за амортизованою вартістю, і ті, що оцінюються за справедливою вартістю [10; 11].

Метод обліку за амортизованою вартістю застосовується для боргових фінансових інструментів. Відповідно до п.4.1.2 МСФЗ 9 борговий інструмент, який відповідає двом критеріям (проходить два тести), має оцінюватися за амортизованою вартістю (за вирахуванням суми, яка може бути визнана як знецінення), якщо відповідний актив не був визнаний як такий, що має враховуватися за справедливою вартістю:

1-й тест – тест бізнес-моделі – мета компанії стосовно фінансового активу орієнтована на його утримання для цілей отримання контрактних

грошових потоків, замість того, щоб продати інструмент до його контрактного терміну погашення і реалізувати зміни його справедливої вартості;

2-й тест – тест характеристик грошового потоку – договірні умови призводять до виникнення фінансового активу, пов'язаного із отриманням у зазначені дати грошових потоків у вигляді виплати основної суми та відсотків по непогашеній частині боргу [10].

Метод обліку фінансових інструментів за амортизованою вартістю пов'язаний із нарахуванням відсоткового доходу за ефективною ставкою відсотків і добре відомий у вітчизняній практиці. Він застосовувався і раніше для боргових інструментів. У даному випадку в новій версії стандарту лише більш чітко прописані умови його застосування.

У свою чергу стосовно фінансових активів, які оцінюються за справедливою вартістю, зміни цієї вартості визнаються у складі прибутків/збитків звітного періоду у Звіті про сукупний дохід, розділ «Звіт про прибутки і збитки» або відображаються із визнанням в іншому сукупному доході, тобто у Звіті про сукупний дохід, розділ «Інший сукупний дохід». Тобто для фінансових активів, які оцінюються за справедливою вартістю, можливі дві схеми обліку.

При тому, якщо у версії МСФЗ 9 2009 року не було чіткості у встановленні меж використання кожної із схем, то у версії МСФЗ 9 2014 року така чіткість з'явилася, що, на нашу думку, суттєво полегшить практичне використання відповідного стандарту. У випадку, якщо стратегія (бізнес-модель) компанії полягає в тім, щоб придбавати фінансові активи з метою їх перепродажу, тобто для торгових операцій, то базовою є модель обліку за справедливою вартістю з відображенням змін через прибутки та збитки [10; 11].

Зазначимо, що означені дві категорії фінансових активів були відокремлені в попередній версії МСФЗ 9. Водночас у версії МСФЗ 9 2014 року додатково введена ще одна категорія фінансових інструментів, відносно

яких підприємство може обрати змішану стратегію, тобто бізнес-модель, яка передбачає придбання фінансового інструменту, з одного боку, для отримання контрактних грошових потоків, але, з іншого, й для перепродажу [11].

Вочевидь для таких фінансових активів слід було передбачити й особливий підхід до обліку. Відповідно до нової версії МСФЗ 9 такі фінансові активи будуть відображатися за справедливою вартістю. Однак, враховуючи, що вони не беруть участь у класичному трейдингу, то передбачається що у Звіті про прибутки і збитки буде відображатися не коливання справедливої вартості, а відсотковий дохід за ефективною ставкою відсотків, аналогічно тому, як це робиться для категорії фінансових активів, що враховуються за методом амортизованої вартості [11].

Між тим, за таких умов виникне різниця між амортизованою вартістю, яка береться в основу визначення доходу у Звіті про прибутки і збитки, і справедливою вартістю, яка потрібна для коректного відображення фінансового активу у Звіті про фінансовий стан. Ця різниця відповідно до вимог МСФЗ 9 має бути віднесена до складу іншого сукупного доходу.

Така методика обліку призвела до того, що відповідна категорія фінансових інструментів отримала назву «фінансові активи, що враховуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід» [10; 11]. Під час вибуття фінансового інструменту відповідна накопичена за період володіння активом сума з іншого сукупного доходу буде перенесена в прибутки та збитки [10].

Що стосується пайових фінансових інструментів, то відносно них у МСФЗ 9 зазначено, що «усі інвестиції в акціонерний капітал вимірюються за справедливою вартістю у Звіті про фінансовий стан, із змінами вартості, визнаної у прибутку чи збитку, за винятком тих інвестицій в інструменти капіталу, за якими підприємство прийняло рішення представляти зміни справедливої вартості у складу «іншого сукупного доходу». Таке рішення у

свою чергу може бути прийнято компанією стосовно інвестицій в акціонерний капітал, не призначених для торгівлі» [10].

Рішення має носити остаточний характер при первісному визнанні фінансового інструменту. У свою чергу дохід у вигляді дивідендів у будь-якому випадку визнається у складі прибутків/збитків звітного періоду.

Як бачимо, у новій версії МСФЗ 9 наведена чітка класифікація фінансових активів, яка прямо ув'язана з методикою їх обліку і розкриттям інформації у фінансовій звітності (рис. 1.2).

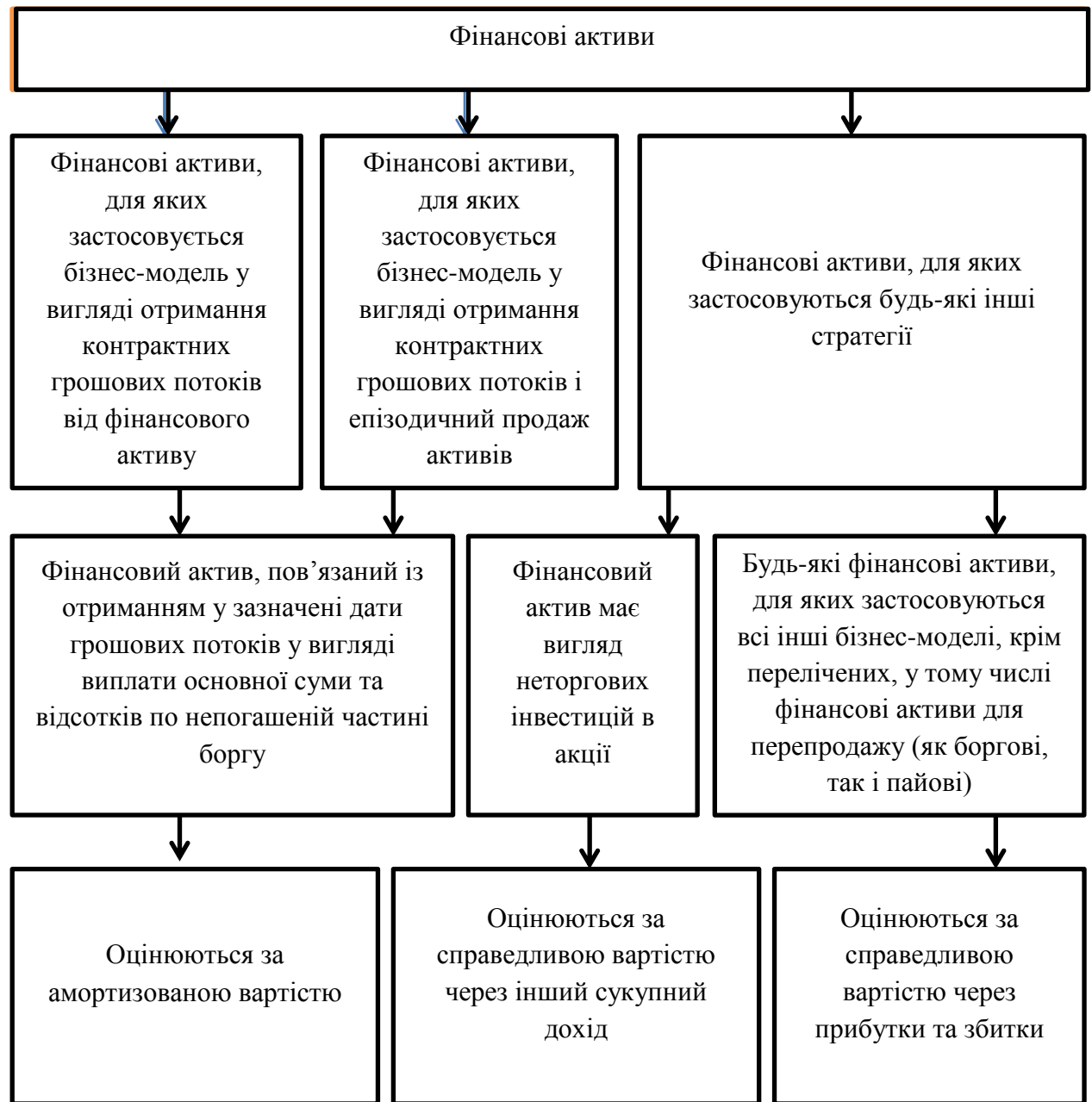

Рис. 1.2. Класифікація фінансових активів відповідно до МСФЗ 9

Подальша оцінка фінансових зобов'язань в оновленому МСФЗ 9 версії 2014 року практично не змінилася. Фінансові зобов'язання, як і раніше, розподіляються на дві категорії: ті, що призначені для торгівлі і оцінюються за справедливою вартістю з віднесенням змін на прибутки/збитки, і всі інші зобов'язання, що оцінюються за амортизованою вартістю, у випадку якщо справедлива вартість не застосовується (п.4.2.1 МСФЗ 9) [10]. Поряд із первинною класифікацією фінансових інструментів МСФЗ 9 (п.4.4.1) також регламентує порядок зміни їх класифікації, тобто рекласифікації [10].

Стосовно фінансових активів рекласифікація може бути здійснена між справедливою вартістю через прибутки та збитки, через інший сукупний дохід або амортизованою вартістю тільки у випадку, якщо була змінена бізнес-модель компанії і, отже, попередня модель оцінки більше не буде застосовуватися. При тому рекласифікація здійснюється перспективно з дати перекласифікації фінансового інструменту [10].

1.3. Характеристика фінансово-господарської діяльності та постановки обліково-аналітичної роботи на ПрАТ «Південтеплоенергомонтаж»

Дослідження виконано на матеріалах ПрАТ «Південтеплоенергомонтаж».

Відкрите акціонерне товариство «Південтеплоенергомонтаж» засноване шляхом перетворення Державного монтажного тресту «Південтеплоенергомонтаж» у відкрите акціонерне товариство та його приватизації шляхом продажу акцій на підставі Законів України «Про підприємництво в Україні», «Про підприємства в Україні», «Про господарські товариства», «Про приватизацію майна державних підприємств», Указу Президента України «Про корпоратизацію державних

підприємств» від 15 червня 1993 р. № 210/93, наказу Міністерства енергетики та електрифікації України від 10 березня 1994 р. № 57, наказу регіонального відділення Фонду державного майна України по місту Києву від 23 червня 1994 року № 560-пр.

26.03.2009 року відкрите акціонерне товариство «Південтеплоенергомонтаж» у відповідності з Законом України «Про акціонерні товариства», що набув чинності 29 квітня 2009 року, перейменоване в публічне акціонерне товариство «Південтеплоенергомонтаж». Зміна назви товариства відбулась через затвердження нової редакції статуту підприємства на загальних зборах акціонерів (протокол № 20 від 26.03.2009 р.). Свідоцтво про державну реєстрацію замінено 8.06.2009 р.

10.11.2018 року, на підставі рішення загальних зборів акціонерів (протокол №31 від 10.11.2018 р.), ухваленого відповідно до вимог чинного законодавства, змінено тип товариства з публічного на приватне та змінено повне найменування товариства на Приватне акціонерне товариство «Південтеплоенергомонтаж». Виписка з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань від 16.11.2018 року.

Основними видами (предметом) діяльності товариства є:

1. Проектування, будівництво, введення в експлуатацію, надання сервісних послуг та здійснення експлуатації теплових, атомних, гідравлічних та інших електричних та теплових станцій, енергетичних джерел в промисловості та об'єктів з виробництва екологічно чистої енергії;

2. Проектування, будівництво, введення в експлуатацію, надання сервісних послуг та здійснення експлуатації промислових, житлових та громадських об'єктів, об'єктів комунального та сільського господарств;

3. Енергетичний аудит підприємств та установ, втілення енергоефективних технологій;

4. Проектування та виготовлення обладнання і конструкцій для енергетики та промисловості;

5. Здійснення постачально-збутової, посередницької діяльності, оптової та роздрібною торгівлі та іншої комерційної діяльності;

6. Надання фінансової допомоги юридичним особам;

7. Управління активами юридичних осіб;

8. Організація навчання, підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації, робітників та інженерно-технічних працівників різних професій та спеціальностей, проведення атестації персоналу на відповідність певним вимогам;

9. Надання консультативних послуг щодо розвитку та управління бізнесом, виконання робіт, зазначених у цьому статуті, а також експертних та аудиторських послуг за дорученням Державних органів України;

10. Здійснення діяльності з виробітку та постачанню електричної та теплової енергії споживачам;

11. Здійснення діяльності по поводженню з радіоактивними відходами;

12. Сертифікація продукції промислових підприємств у відповідності до вимог національних та міжнародних стандартів;

13. Здійснення іншої діяльності, що не заборонена чинним законодавством України;

Статутний капітал товариства становить 5 083 840 гривень.

Товариство має право змінювати (збільшувати або зменшувати) розмір статутного капіталу. Рішення про збільшення або зменшення розміру статутного капіталу товариства приймається загальними зборами акціонерів.

Статутний капітал товариства поділений на 1 016 768 простих іменних акцій номінальною вартістю 5 гривень кожна.

Усі акції товариства є іменними та існують виключно в бездокументарній формі.

За звітний період статутний капітал товариства та кількість акцій товариства лишилися без змін.

Відомості про акціонерів, які володіють пакетами акцій товариства, більшими ніж десять відсотків статутного капіталу товариства.

Акціонер: Стальний Андрій Володимирович; кількість акцій: 383294; доля в статутному капіталі %: 37,70.

Акціонер: ТОВ «ЮТЕМ-Інжиніринг»; кількість акцій: 327897; доля в статутному капіталі %: 32,25.

Товариство діє на основі таких ліцензій, дозволів, свідоцтв та сертифікатів:

- Свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи Публічного Акціонерного товариства «Південтеплоенергомонтаж» Серія А01№457626;

Виписка з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань від 16.11.2018 року.

- Ліцензія на господарську діяльність, пов'язану із створенням об'єктів архітектури (Держархбудінспекція) Реєстр. № 2013027996 в єдиному ліцензійному реєстрі (ЄЛР) ДАБІ ;

- Рішення про затвердження постачальника послуг для АЕС (НАЕК «Енергоатом») РШ.П.0.46.005-18;

- Спеціальний дозвіл на право провадження діяльності (Адміністрація зони відчуження) № 001169;

- Ліцензія на право надання послуг і виконання робіт протипожежного призначення (Держпожбезпека) Серія АЕ № 641 502;

- Декларація відповідності вимогам законодавства з питань ОП та ПБ під час виконання робіт на висоті (зареєстров. в Держгірпромнагляд) Реєстр. № 32-60-0 ;

- Дозвіл на виконання роботи підвищеної небезпеки (ПНР систем газопостачання; газонебезпечні роботи). (Держгірпромнагляд) № 1538.13.32;

- Дозвіл на експлуатацію вантажопідіймальних автомобільних 3-х кранів моделі КС-3575, 3575А-1, 4574 та 1-го підйомника моделі ВС-22-01-Р1). (Держгірпромнагляд) № 3195.14.32;

– Дозвіл на експлуатацію посудин, що працюють під тиском понад 0,05 Мпа: – балони пропанові; балони кисневі; балони аргоні (Держгірпромнагляд) № 3488.14.32;

– Дозвіл на виконання роботи підвищеної небезпеки (монтаж, демонтаж, налагодження, ремонт, технічне обслуговування, реконструкція машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки : парових і водогрійних котлів; посудин, що працюють під тиском, трубопроводів пари і гарячої води; в/п кранів) (Держгірпромнагляд) № 3486.14.32;

– Дозвіл на виконання роботи підвищеної небезпеки (8 позицій) (Держгірпромнагляд) № 3485.14.32 ;

– Сертифікат на систему менеджменту якості за ISO 9001: 2016 (орган по сертифікації TUV NORD, г. Пловдив) Рег. № 44 100 068 055;

– Свідоцтво про атестацію вимірювальної лабораторії (Укрметртестстандарт) ПТ-271/15;

– Свідоцтво про атестацію електротехнічної лабораторії (Укрметртестстандарт) ПТ-272/15;

– Технічні умови (ТУ) на пристрої вантажозахоплювальні-траверси (узгоджені з Держгірпромнаглядом) № ПМ94.000 ТУ.

Товариство приймає участь в капіталі та володіє 8-мю підприємствами, що створюють групу, в тому числі:

1 дочірнє підприємство: «Західно-Українське монтажне управління», м. Вараш, Рівненської області;

7 товариств з обмеженою відповідальністю:

– «ЮТЕМ-ЗМК», м. Буча, Київської обл., вул. Леа Качинського, 3;

– «ЮТЕМ-Крансервіс», м. Буча, Київської обл., вул. Леа Качинського, 3;

– «ЮТЕМ-ТМ Львів», м. Львів, вул. Олени Телігі, 21;

– «ЮТЕМ-БК», м. Київ, вул. Пухівська, 1а;

– «Центр промислової діагностики та контролю», м. Буча, Київської обл., вул. Леа Качинського, 3;

- «Надія М», м. Київ, вул. Пухівська 1А;
- «Прогрес С», м. Київ, вул. Пухівська 1А.

Товариство приймає участь в капіталі асоційованого підприємства ТОВ «Бісан-Інвест», м. Київ, вул. Промислова, 4.

У зв'язку з втратою контролю, через підготовку або початок процедури банкрутства «Західно-Українське монтажне управління», м. Вараш, Рівненської області виключено з консолідованої звітності.

До структури управління товариством входять:

- загальні збори акціонерів;
- наглядова рада в складі 3 особи;
- виконавчий орган товариства – правління в складі 5 осіб.

Правління виконує свої функції через утворений в складі товариства головний офіс, до складу якого входять 4 загально управлінських функціональних відділи та учбовий центр товариства.

Загальні збори акціонерів є вищим органом товариства.

Загальні збори акціонерів мають право приймати рішення з усіх питань діяльності товариства.

До виключної компетенції Загальних зборів належить:

1. Визначення основних напрямів діяльності товариства;
2. Внесення змін до статуту товариства, в тому числі зміна розміру статутного капіталу;
3. Прийняття рішення про розміщення акцій;
4. Прийняття рішення про викуп товариством розміщених ним акцій, крім випадків обов'язкового викупу акцій, визначених законодавством;
5. Прийняття рішення про анулювання викуплених товариством акцій;
6. Прийняття рішення про дроблення або консолідацію акцій;
7. Прийняття рішення про зміну типу товариства;
8. Затвердження положень про загальні збори, наглядову раду та правління товариства, а також внесення змін до них;
9. Затвердження річного звіту товариства;

10. Затвердження розподілу прибутку і покриття збитків товариства;
11. Затвердження розміру річних дивідендів;
12. Прийняття рішень з питань порядку проведення загальних зборів;
13. Обрання членів наглядової ради, затвердження умов цивільно-правових договорів, трудових договорів (контрактів), що укладатимуться з ними, встановлення розміру їх винагороди, обрання особи, яка уповноважується на підписання договорів (контрактів) з членами наглядової ради;
14. Прийняття рішення про припинення повноважень членів наглядової ради, за винятком випадків, встановлених законодавством;
15. Прийняття рішення за наслідками розгляду звіту наглядової ради та звіту правління.
16. Обрання членів лічильної комісії, прийняття рішення про припинення їх повноважень;
17. Прийняття рішення про вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна, робіт або послуг, що є предметом такого правочину, перевищує 25 відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності товариства.
18. Прийняття рішення про надання згоди на вчинення правочину із заінтересованістю, якщо:
 - 18.1. всі члени наглядової ради є заінтересованими у вчиненні правочину;
 - 18.2. ринкова вартість майна або послуг чи сума коштів, що є його предметом, перевищує 10 відсотків вартості активів, за даними останньої річної фінансової звітності товариства.
19. Затвердження принципів (кодексу) корпоративного управління товариства;
20. Прийняття рішення про виділ та припинення товариства, про ліквідацію товариства, обрання ліквідаційної комісії, затвердження порядку та строків ліквідації, порядку розподілу між акціонерами майна, що

залишається після задоволення вимог кредиторів, і затвердження ліквідаційного балансу;

21. Обрання комісії з припинення акціонерного товариства.

Наглядова Рада є органом, що здійснює захист прав акціонерів товариства, і в межах компетенції, визначеної цим статутом та законодавством України, контролює та регулює діяльність правління товариства.

Наглядова рада обирається загальними зборами акціонерів з числа фізичних осіб акціонерів або осіб, які представляють їхні інтереси (далі – представники акціонерів), які мають повну цивільну дієздатність, у кількості 3-х членів.

Наглядова рада звітує загальним зборам акціонерів про свою діяльність, загальний стан товариства та вжиті нею заходи на досягнення мети товариства.

Правління товариства є колегіальним виконавчим органом товариства, яке здійснює керівництво його поточною діяльністю. Правління підзвітне загальним зборам акціонерів і наглядовій раді товариства та організує виконання їх рішень.

Основними Клієнтами Групи в минулі роки були наступні підприємства:

- Міжнародні фінансові організації:
- ЄБРР;
- МБРР;
- державні підприємства:
- ДСП «Чорнобильська АЕС»;
- ДПЗД «Укрінтеренерго»;
- НАЕК «Енергоатом» та його підрозділи;
- ВП «Рівненська АЕС»;
- ВП «Південно-Українська АЕС»;
- генеруючі компанії:

- ПАТ «ДТЕК-Західенерго»;
- ТОВ «Енергія»;
- ТзОВ НВП «Енергія-Новояворівськ
- компанії:
- Holtec Int.;
- Linde Gas;
- Novarka;
- ТОВ «ТЕК»;
- ТОВ «Мегалайн»;
- ТОВ «Метрополія»;
- ТОВ «ЕртлеБУД»;
- ТОВ «Біогазенерго»;
- ТОВ «Корпорація Агропродсервіс»;
- ТОВ «Індустріальний центр «Проенергосоюз
- та інші.

Фінансова звітність Товариства є фінансовою звітністю загального призначення, яка сформована з метою достовірно подання фінансового стану, фінансових результатів діяльності та грошових потоків Товариства для задоволення інформаційних потреб широкого кола користувачів при прийнятті ними економічних рішень.

Концептуальною основою фінансової звітності Товариства за рік, що закінчився 31 грудня 2018 року, є Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), включаючи Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) та Тлумачення (КТМФЗ, ПКТ), видані Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (РМСБО), в редакції чинній на 01 січня 2018 року, що офіційно оприлюдненні на веб-сайті Міністерства фінансів України.

Підготовлена Товариством фінансова звітність чітко та без будь-яких застережень відповідає всім вимогам чинних МСФЗ з врахуванням змін, внесених РМСБО станом на 01 січня 2018 року, дотримання яких забезпечує

достовірне подання інформації в фінансовій звітності, а саме, доречної, достовірної, зіставної та зрозумілої інформації.

При формуванні фінансової звітності Товариство керувалося також вимогами національних законодавчих та нормативних актів щодо організації і ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні, які не протирічають вимогам МСФЗ.

Консолідована фінансова звітність включає фінансову звітність АТ «ПТЕМ» та дочірніх підприємств товариства за станом на 31 грудня 2018 року. Фінансова звітність дочірніх підприємств підготовлена за той же звітний період, що і звітність АТ «ПТЕМ» на основі послідовного застосування облікової політики для всіх дочірніх підприємств Товариства. Всі внутрішньогрупові залишки, операції, нереалізовані доходи та витрати, що виникли в результаті здійснення операцій в середині групи, повністю виключені.

Фінансова звітність Товариства підготовлена виходячи з припущення безперервності діяльності, відповідно до якого реалізація активів і погашення зобов'язань відбувається в ході звичайної діяльності. Фінансова звітність не включає коригування, які необхідно було б провести в тому випадку, якби Товариство не могло продовжити подальше здійснення фінансово-господарської діяльності відповідно до принципів безперервності діяльності.

Підприємство визначає операційним циклом період в 12 місяців.

Підприємства Групи представляють повний комплект фінансової звітності на щорічній основі. Тривалість фінансового року приймається рівною тривалості календарного, початок фінансового року збігається з початком календарного.

На щоквартальній основі готується проміжна фінансова звітність.

Облікові політики — конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практика, застосовані суб'єктом господарювання при складанні та поданні фінансової звітності. МСФЗ наводить облікові політики, які, за висновком РМСБО, дають змогу скласти таку фінансову звітність, яка

міститиме доречну та достовірну інформацію про операції, інші події та умови, до яких вони застосовуються. Такі політики не слід застосовувати, якщо вплив їх застосування є несуттєвим.

Облікова політика Товариства розроблена та затверджена керівництвом Товариства відповідно до вимог МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» та інших чинних МСФЗ.

Принципи облікової політики, описані далі, послідовно застосовувалися у звітному періоді, представленому в цій консолідованій фінансовій звітності.

Товариство обирає та застосовує свої облікові політики послідовно для подібних операції, інших події або умов, якщо МСФЗ конкретно не вимагає або не дозволяє визначення категорії статей, для яких інші політики можуть бути доречними. У разі зміни даної облікової політики, або при першому застосуванні стандарту, в якому не вказані перехідні положення, використовується ретроспективне застосування.

Істотною помилкою вважається помилка, величина впливу якої на будь-яку статтю фінансової звітності становить більше 5% валюти балансу на початок поточного фінансового року, але не менше 100 000 грн.. Така помилка виправляються шляхом ретроспективного перерахунку, при цьому в примітках розкривається характер і сума кожного коригування.

Товариство визнає матеріальний об'єкт основним засобом, якщо він утримується з метою використання їх у процесі своєї виробничої діяльності, надання послуг, або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій.

Для оцінки всіх класів основних засобів, застосовується модель обліку за історичною (фактичною) вартістю мінус будь-яка накопичена амортизація та будь-які накопичені збитки від зменшення корисності. Сума накопиченої амортизації на дату переоцінки виключається з валової балансової вартості активу та чистої суми, перерахованої до переоціненої суми активу. Дооцінка,

яка входить до складу власного капіталу, переноситься до нерозподіленого прибутку, коли припиняється визнання відповідного активу.

У якості основного засобу визнається актив, вартість якого, перевищує 6000,00 грн. і щодо, якого виконуються критерії визнання, встановлені для основного засобу МСФЗ 16.

Класифікація об'єктів основних засобів та строк корисного використання встановлюється індивідуально для кожної групи основних засобів, і може бути змінений, якщо очікуваний термін використання об'єкта основних засобів, істотно відрізняється від попередніх оцінок (відбулася модернізація активу, капітальний ремонт). Перегляд строку корисного використання компанія робить кожен рік, наприкінці річного звітного періоду.

Покомпонентний облік (нарахування амортизації, списання і заміна компонента) застосовується для основних засобів для яких є достовірна оцінка вартості і строків корисного використання окремих компонентів і ця вартість перевищує критерій визнання основних засобів (6,0 тис.грн.).

Амортизація нараховується за прямолінійним методом, для основних засобів всіх класів, крім класу «Транспортні засоби», які амортизуються за виробничим методом.

Амортизація за перший календарний місяць використання не нараховується незалежно від конкретної дати введення активу в експлуатацію. Амортизація за останній календарний місяць використання нараховується в розмірі балансової вартості основних засобів. Амортизація не припиняє нараховуватися, якщо об'єкт основних засобів простоює або переданий на консервацію.

Товариство не визнає в балансовій вартості об'єкта основних засобів витрати на щоденне обслуговування, ремонт та технічне обслуговування об'єкта. Ці витрати визнаються в прибутку чи збитку, коли вони понесені. В балансовій вартості об'єкта основних засобів визнаються такі подальші витрати, які задовольняють критеріям визнання активу.

До інвестиційної нерухомості Товариство відносить нерухомість (землю чи будівлі, або частину будівлі, або їх поєднання), утримувану на правах власності або згідно з угодою про фінансову оренду з метою отримання орендних платежів або збільшення вартості капіталу чи для досягнення обох цілей, а не для: (а) використання у виробництві чи при постачанні товарів, при наданні послуг чи для адміністративних цілей, або (б) продажу в звичайному ході діяльності.

Інвестиційна нерухомість визнається як актив тоді і тільки тоді, коли: (а) є ймовірність того, що Товариство отримає майбутні економічні вигоди, які пов'язані з цією інвестиційною нерухомістю, (б) собівартість інвестиційної нерухомості можна достовірно оцінити.

Якщо будівлі включають одну частину, яка утримується з метою отримання орендної плати та другу частину для використання у процесі діяльності Товариства або для адміністративних цілей, в бухгалтерському обліку такі частини об'єкту нерухомості оцінюються та відображаються окремо, якщо вони можуть бути продані окремо.

Об'єкт, який не може бути проданий окремими частинами, класифікують як інвестиційна нерухомість тільки тоді, коли лише 15% площі цього об'єкту призначено для використання у виробництві або постачанні товарів, наданні послуг або в адміністративних цілях для власного використання.

Група обирає модель оцінки за собівартістю (фактичною вартістю) для всіх об'єктів інвестиційної нерухомості.

Включення до категорії інвестиційної нерухомості або виключення з даної категорії проводиться тільки при зміні призначення об'єкта.

Нематеріальні активи (НА) визнаються за історичною (фактичною) вартістю.

Класифікація та строк корисного використання компанія визначає для кожного класу окремо.

а) комп'ютерне програмне забезпечення – 5 років;

- б) ліцензії та дозволи – 5 років;
- в) інші нематеріальні активи – 5 роки;
- г) гудвіл та нематеріальні активи в процесі розробки – не амортизуються.

Строк корисного використання переглядається в кінці кожного звітного року.

Для всіх класів нематеріальних активів компанія обирає лінійний метод амортизації.

Нематеріальні активи, що містяться на фізичному носії, включаючи як нематеріальні, так і матеріальні елементи, враховуються у відповідність до МСФЗ 16 «Основні засоби» і включаються до складу відповідного основного засобу.

Запаси оцінюються за найменшою з величин: собівартістю або чистою вартістю реалізації.

Для оцінки всіх інших запасів використовується метод ідентифікованої вартості.

В обліку інформація по запасах збирається в розрізі наступних класів:

- товари для перепродажу;
- готова продукція;
- незавершене виробництво;
- інші запаси.

Грошові кошти складаються з готівки в касі та коштів на поточних рахунках у банках.

Еквіваленти грошових коштів – це короткострокові вкладення, високоліквідні інвестиції, які вільно конвертуються у відомі суми грошових коштів і яким притаманний незначний ризик зміни вартості.

Грошові кошти та їх еквіваленти можуть утримуватися, а операції з ними проводитися в національній валюті та в іноземній валюті.

Грошові кошти та їх еквіваленти визнаються за умови відповідності критеріям визнання активами.

Первісна та подальша оцінка грошових коштів та їх еквівалентів здійснюється за справедливою вартістю, яка дорівнює їх номінальній вартості.

Первісна та подальша оцінка грошових коштів та їх еквівалентів в іноземній валюті здійснюється у функціональній валюті за офіційними курсами Національного банку України (НБУ).

У разі обмеження права використання коштів на поточних рахунках в у банках (наприклад, у випадку призначення НБУ в банківській установі тимчасової адміністрації) ці активи можуть бути класифіковані у складі непоточних активів. У випадку прийняття НБУ рішення про ліквідацію банківської установи та відсутності ймовірності повернення грошових коштів, визнання їх як активу припиняється і їх вартість відображається у складі збитків звітного періоду.

Дебіторська заборгованість – це фінансовий актив, який являє собою контрактне право отримати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого суб'єкта господарювання.

Дебіторська заборгованість визнається у звіті про фінансовий стан тоді і лише тоді, коли Товариство стає стороною контрактних відношень щодо цього інструменту. Первісна оцінка дебіторської заборгованості здійснюється за справедливою вартістю, яка дорівнює вартості погашення, тобто сумі очікуваних контрактних грошових потоків на дату оцінки.

Якщо є об'єктивне свідчення того, що відбувся збиток від зменшення корисності, балансова вартість активу зменшується на суму таких збитків із застосуванням рахунку резервів.

Резерв на покриття збитків від зменшення корисності визначається як різниця між балансовою вартістю та теперішньою вартістю очікуваних майбутніх грошових потоків. Визначення суми резерву на покриття збитків від зменшення корисності відбувається на основі аналізу дебіторів та відображає суму, яка, на думку керівництва, достатня для покриття понесених збитків. Для фінансових активів, які є істотними, резерви

створюються на основі індивідуальної оцінки окремих дебіторів, для фінансових активів, суми яких індивідуально не є істотними – на основі групової оцінки. Фактори, які Товариство розглядає при визначенні того, чи є у нього об'єктивні свідчення наявності збитків від зменшення корисності, включають інформацію про тенденції непогашення заборгованості у строк, ліквідність, платоспроможність боржника. Для групи дебіторів такими факторами є негативні зміни у стані платежів позичальників у групі, таких як збільшення кількості прострочених платежів; негативні економічні умови у галузі або географічному регіоні.

Сума збитків визнається у прибутку чи збитку. Якщо в наступному періоді сума збитку від зменшення корисності зменшується і це зменшення може бути об'єктивно пов'язаним з подією, яка відбувається після визнання зменшення корисності, то попередньо визнаний збиток від зменшення корисності сторнується за рахунок коригування резервів. Сума сторнування визнається у прибутку чи збитку. У разі неможливості повернення дебіторської заборгованості вона списується за рахунок створеного резерву на покриття збитків від зменшення корисності.

Дебіторська заборгованість може бути нескасовно призначена як така, що оцінюється за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у прибутку або збитку, якщо таке призначення усуває або значно зменшує невідповідність оцінки чи визнання (яку інколи називають «неузгодженістю обліку»), що інакше виникне внаслідок оцінювання активів або зобов'язань чи визнання прибутків або збитків за ними на різних підставах.

Подальша оцінка дебіторської заборгованості здійснюється за справедливою вартістю, яка дорівнює вартості погашення, тобто сумі очікуваних контрактних грошових потоків на дату оцінки.

У разі змін справедливої вартості дебіторської заборгованості, що мають місце на звітну дату, такі зміни визнаються у прибутку (збитку) звітного періоду.

Облік резервів проводиться в розрізі наступних класів:

- резерви під судові позови;
- резерв відпусток;
- резерв під гарантійні зобов'язання;
- інші резерви.

Умовні зобов'язання, існуючі на дату звітності, розкриваються в розрізі наступних класів:

- умовні зобов'язання за судовими позовами;
- умовні зобов'язання за можливими податковими наслідками;
- умовні зобов'язання за укладеними договорами оренди землі;
- інші умовні зобов'язання.

Забезпечення визнаються, коли Товариство має теперішню заборгованість (юридичну або конструктивну) внаслідок минулої події, існує ймовірність (тобто більше можливо, ніж неможливо), що погашення зобов'язання вимагатиме вибуття ресурсів, котрі втілюють у собі економічні вигоди, і можна достовірно оцінити суму зобов'язання.

Поточні зобов'язання – це зобов'язання, які відповідають одній або декільком із нижченаведених ознак:

- Товариство сподівається погасити зобов'язання або зобов'язання підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців після звітного періоду;
- Товариство не має безумовного права відстрочити погашення зобов'язання протягом щонайменше дванадцяти місяців після звітного періоду.

Поточні зобов'язання визнаються за умови відповідності визначенню і критеріям визнання зобов'язань.

Товариство визнає короткострокові виплати працівникам як витрати та як зобов'язання після вирахування будь-якої вже сплаченої суми. Товариство визнає очікувану вартість короткострокових виплат працівникам за відсутність як забезпечення відпусток – під час надання працівниками послуг, які збільшують їхні права на майбутні виплати відпускних.

Розмір винагород за пенсійними планами з установленими виплатами є неістотним для підприємства, тому актуарні розрахунки не проводилися і витрати визнавалися у фактично понесеному в даному періоді розмірі.

Група не розмежовує у Балансі короткострокову та довгострокову частини активів і зобов'язань, що виникають у зв'язку з наданням виплат по закінченню трудової діяльності.

Звичайні акції відображаються у складі власного капіталу. Додаткові витрати, безпосередньо пов'язані з випуском звичайних акцій, визнаються з урахуванням оподаткування як зменшення власного капіталу.

У разі викупу акцій, визнаних як власний капітал, сплачена сума, включаючи витрати, безпосередньо пов'язані з даними викупом, відображається за вирахуванням оподаткування як зменшення власного капіталу. Викуплені акції класифікуються як власні акції, викуплені у акціонерів, і відображаються як зменшення загальної величини власного капіталу. Сума, виручена в результаті подальшого продажу або повторного розміщення власних викуплених акцій, визнається як збільшення власного капіталу, а прибуток або збиток, що виникають в результаті даної операції, включаються до складу / виключаються зі складу нерозподіленого прибутку.

Можливість підприємства оголошувати та виплачувати дивіденди підпадає під регулювання чинного законодавства України.

Дивіденди відображаються у фінансовій звітності як розподіл нерозподіленого прибутку у міру їх оголошення.

Група проводить тестування на предмет знецінення кожного фінансового інструмента окремо.

Комбінування фінансових інструментів у групи для додаткового тестування на знецінення всієї групи не проводиться у зв'язку з відсутністю інструментів зі схожими характеристиками ризику.

Потоки грошових коштів, пов'язані з короткостроковою дебіторською заборгованістю, не дисконтуються, так як ефект від дисконтування вважається несуттєвим.

Для розрахунку резерву сумнівних боргів використовується метод експертної оцінки.

Група збирає інформацію в розрізі наступних класів фінансових інструментів:

1) фінансові інструменти, які оцінюються за амортизаційною вартістю:

- дебіторська заборгованість;
- кредиторська заборгованість;
- векселі отримані;
- векселі видані;
- депозитні вклади.

2) Фінансові інструменти, які оцінюються за справедливою вартістю:

- вклади до статутних фондів.

Розмежування депозитних вкладів між фінансовими активами та еквівалентами коштів здійснюється наступним чином:

- до фінансових активів відносяться – депозитні вклади без права розриву з терміном до погашення більше 3-х місяців;
- до еквівалентів грошових коштів відносяться – всі інші депозитні вклади.

Крім того, дебіторська заборгованість у свою чергу обліковується за такими підкласами:

- дебіторська заборгованість за товари/роботи/послуги;
- дебіторська заборгованість з фінансової оренди;
- дебіторська заборгованість по операціям з державою;
- інша дебіторська заборгованість.

Кредиторська заборгованість обліковується в розрізі:

- кредиторська заборгованість за товари/роботи/послуги;
- кредиторська заборгованість з фінансової оренди;
- кредиторська заборгованість по операціям з державою;
- інша кредиторська заборгованість.

Група не веде діяльності пов'язаної з покупкою продажем активів на стандартних умовах (купівля / продаж «біржових» товарів).

Група не має зобов'язань, оцінка яких здійснюється за справедливою вартістю.

Сума податку на прибуток включає суму поточного податку за рік і суму відкладеного податку. Податок на прибуток відображається у складі прибутку або збитку в повному обсязі, за винятком сум, що відносяться до операцій, що відображаються в іншому сукупному прибутку, або до операцій з власниками, які відображаються безпосередньо на рахунках власного капіталу.

Поточний податок на прибуток розраховується виходячи з передбачуваного розміру оподатковуваного прибутку за звітний період з урахуванням ставок з податку на прибуток, що діяли станом на звітну дату, а також суми зобов'язань, що виникли в результаті уточнення сум податку на прибуток за попередні звітні періоди.

Відстрочений податок відображається в відношенні тимчасових різниць, що виникають між балансовою вартістю активів і зобов'язань, яка визначається для цілей їх відображення у фінансовій звітності, та їх податковою базою. Відстрочений податок не визнається у відношенні наступних тимчасових різниць: різниці, пов'язані з відображенням у фінансовій звітності гудвілу і не зменшують базу оподаткування; різниці, що відносяться до активів і зобов'язаннями, факт первісного відображення яких не впливає ні на бухгалтерську, ні на оподатковуваний прибуток.

Величина відстроченого податку визначається виходячи з податкових ставок, які будуть застосовуватися в майбутньому, в момент відновлення тимчасових різниць, ґрунтуючись на чинних або введених в дію законів станом на звітну дату.

Вимоги та зобов'язання по відстроченому податку згортаються в тому випадку, якщо мається юридична підстава зачитувати один проти одного суми вимог і зобов'язань щодо поточного податку на прибуток. Вимоги по

відстроченому податку відображаються в тій мірі, в якій існує ймовірність того, що в майбутньому буде отриманий оподатковуваний прибуток, достатній для покриття тимчасових різниць, неприйнятих витрат по податках і невикористаних податкових пільг. Розмір вимог по відстроченому податку зменшується в тій мірі, в якій не існує більше ймовірності того, що буде отримана відповідна вигода від реалізації податкових вимог.

Група використовує метод стадії завершеності для визначення доходів і витрат за договором за відповідний період. Група вважає, що договір на будівництво, може бути надійно оцінений, починаючи з рівня відсотка завершеності – 5%.

В якості методу визначення відсотка завершеності робіт, за договором приймається метод експертної оцінки виконаних робіт.

Для фінансової оренди, при розподілі доходів і витрат на фінансування за звітними періодами протягом строку оренди компанія, виступаючи в якості орендаря, використовує метод ефективної ставки відсотка (актуарний метод).

Для операційної оренди її доходи і витрати для орендаря визнаються рівномірно на підставі терміну дії договору оренди.

Стадія завершеності угод з надання послуг визначається методом співвідношення послуг наданих на звітну дату у відсотках до загального обсягу послуг.

Для обліку державних субсидій отриманих у вигляді немонетарного активу Групою застосовується альтернативний підхід, при якому і актив, і субсидія обліковуються за номінальною вартістю.

Державні субсидії, пов'язані з активами представляються у Балансі шляхом відображення субсидій як відстроченого доходу (доходів майбутніх періодів), який визнається у прибутку або збитку на систематичній основі (у загальному випадку збігається з підходом до амортизації відповідних активів) протягом строку корисного використання активу.

Гранти, пов'язані з доходами представляються як зменшення відповідної суми витрат.

Підприємство представляє показник базового прибутку на акцію у відношенні своїх звичайних акцій. Базовий прибуток на акцію розраховується як частка від ділення прибутку або збитку, що належать власникам звичайних акцій підприємства, на середньозважену кількість звичайних акцій, що перебувають в обігу протягом звітного періоду.

Витрати – це зменшення економічних вигід протягом облікового періоду у вигляді вибуття чи амортизації активів або у вигляді виникнення зобов'язань, результатом чого є зменшення чистих активів, за винятком зменшення, пов'язаного з виплатами учасникам.

Витрати визнаються у звіті про прибутки та збитки за умови відповідності визначенню та одночасно з визнанням збільшення зобов'язань або зменшення активів.

Витрати негайно визнаються у звіті про прибутки та збитки, коли видатки не надають майбутніх економічних вигід або тоді та тією мірою, якою майбутні економічні вигоди не відповідають або перестають відповідати визнанню як активу у звіті про фінансовий стан.

Витрати визнаються у звіті про прибутки та збитки також у тих випадках, коли виникають зобов'язання без визнання активу.

Витрати, понесені у зв'язку з отриманням доходу, визнаються у тому ж періоді, що й відповідні доходи.

Група класифікує витрати за їх характером і збирає по наступних статтях:

- матеріальні витрати;
- витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні заходи;
- амортизація;
- інші операційні витрати.

Підприємство класифікує витрати за функціями і збирає їх в наступних статтях:

- Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг);
- Адміністративні витрати;
- Витрати на збут;
- Інші операційні витрати;
- Фінансові витрати;
- Втрати від участі в капіталі;
- Інші витрати;
- Витрати з податку на прибуток.

Доходи та витрати визнаються за методом нарахування.

Дохід – це збільшення економічних вигід протягом облікового періоду у вигляді надходження чи збільшення корисності активів або у вигляді зменшення зобов'язань, результатом чого є збільшення чистих активів, за винятком збільшення, пов'язаного з внесками учасників.

Дохід визнається у звіті про прибутки та збитки за умови відповідності визначенню та критеріям визнання. Визнання доходу відбувається одночасно з визнанням збільшення активів або зменшення зобов'язань.

Дохід визнається у прибутку або збитку в разі задоволення всіх наведених далі умов:

а) Товариство передало покупцеві суттєві ризики і винагороди, пов'язані з власністю на фінансовий інструмент, інвестиційну нерухомість або інші активи;

б) за Товариством не залишається ані подальша участь управлінського персоналу у формі, яка зазвичай пов'язана з володінням, ані ефективний контроль за проданими фінансовими інструментами, інвестиційною нерухомістю або іншими активами;

в) суму доходу можна достовірно оцінити;

г) ймовірно, що до Товариства надійдуть економічні вигоди, пов'язані з операцією;

д) витрати, які були або будуть понесені у зв'язку з операцією, можна достовірно оцінити.

Дохід від надання послуг відображається в момент виникнення незалежно від дати надходження коштів і визначається, виходячи із ступеня завершеності операції з надання послуг на дату балансу.

Підприємство класифікує доходи і збирає їх за такими статтями:

- Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- Інші операційні доходи;
- Дохід від участі в капіталі;
- Інші фінансові доходи;
- Інші доходи;
- Дохід з податку на прибуток.

Підприємство класифікує інші сукупні прибутки / збитки і збирає їх за такими статтями:

- Дооцінка (уцінка) необоротних активів;
- Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів;
- Накопичені курсові різниці;
- Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств;
- Інший сукупний дохід;
- Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом.

Підприємство подає відомості про Рух Грошових Коштів від операційної діяльності використовуючи прямий метод.

Підприємство враховує відсотки:

- отримані відсотки як рух грошових коштів від інвестиційної діяльності;
- виплачені відсотки як рух грошових коштів від фінансової діяльності.

Виплачені дивіденди враховуються як рух грошових коштів від фінансової діяльності.

Класифікація грошових коштів та їх еквівалентів:

- грошові кошти в національній валюті;
- грошові кошти в іноземній валюті;- депозити до запитання в національній валюті;
- депозити до запитання в іноземній валюті.

Розкриття суттєвих строк Балансу (Звіту про фінансовий стан).

Станом на 31 грудня 2018 року у консолідованій фінансовій звітності АТ «ПТЕМ» загальна сума активів склала 279147 тис. грн.

Рух основних засобів та інвестиційної нерухомості за рік, що закінчився 31 грудня 2018 р. представлений таким чином (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Інформація про основні засоби (за залишковою вартістю)

ПрАТ «Південтеплоенергомонтаж» станом на 31.12.2017 та

31.12.2018 рр., (тис. грн.)

Найменування основних засобів	Власні основні засоби (тис. грн.)		Орендовані основні засоби (тис. грн.)		Основні засоби, всього (тис. грн.)	
	на початок періоду	на кінець періоду	на початок періоду	на кінець періоду	на початок періоду	на кінець періоду
1. Виробничого призначення:	233898	147250	0	0	233898	147250
будівлі та споруди	185505	99315	0	0	185505	99315
машини та обладнання	38241	36221	0	0	38241	36221
транспортні засоби	8796	9848	0	0	8796	9848
земельні ділянки	0	0	0	0	0	0
інші	1258	1768	0	0	1258	1768
2. Невиробничого призначення:	98	98	0	0	98	98
будівлі та споруди	0	0	0	0	0	0
машини та обладнання	0	0	0	0	0	0
транспортні засоби	0	0	0	0	0	0
земельні ділянки	0	0	0	0	0	0
інвестиційна нерухомість	0	0	0	0	0	0
інші	98	98	0	0	98	98
Усього	233898	147250	0	0	233898	147250

Первісна вартість основних засобів на початок періоду складає: 274446 тис. грн., знос 40548 тис.грн.; а на кінець періоду відповідно становить 181202 тис.грн, знос 33952 тис.грн. На кінець періоду знос основних засобів склав 18,7 % Основні засоби в балансі відображені за залишковою вартістю, в заставі основні засоби не перебувають.

Станом на 31.12.2018 року довгострокові фінансові інвестиції відсутні.

Поточні фінансові інвестиції (тис. грн.) .

Вид вкладень – депозити: станом на 31.12.2017: 5498; станом на 31.12.2018: 0.

Поточні фінансові інвестиції – це депозитні вклади строком від 3-х місяців до 1-го року без права розірвання договору.

Запаси, відображені за собівартістю, станом на 31 грудня 2017 року та 31 грудня 2018 року є такими (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Інформація про запаси ПрАТ «Південтеплоенергомонтаж»

станом на 31.12.2017 та 31.12.2018 рр. (тис. грн.)

Показники	Станом на 31.12.2017 р.	Станом на 31.12.2018 р.
Виробничі запаси	16424	7608
Незавершене виробництво	157	0
Готова продукція	2071	1573
Товари	150957	1618
Всього	169609	10799

Дебіторська заборгованість за товари та послуги представлена таким чином (у тисячах гривень):

Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (за чистою реалізаційною вартістю):

- розрахунки з вітчизняними покупцями: 31.12.2017:18256; 31.12.2018: 13837;

- розрахунки з іноземними покупцями: 31.12.2017: 22086; 31.12.2018: 0.

Станом на 31.12.2018 р. дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом складає тис. грн. Склад дебіторської заборгованості з бюджетом за видами податків (зборів) наведено в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

**Інформація про дебіторську заборгованість з бюджетом
ПрАТ «Південтеплоенергомонтаж» станом на 31.12.2017 та 31.12.2018 рр.
(тис. грн.)**

Показники	Станом на 31.12.2017 р.	Станом на 31.12.2018 р.
Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом – всього:	15873	2949
Податок на додану вартість	8117	1148
Податок на доходи фізичних осіб	222	198
Податок на прибуток	2878	1163
Інші податки збори	4656	440

Інші оборотні активи станом на 31.12.2018 року складають 4658 тис. грн. та в основному представлені боргом замовника за будівельними контрактами перед Компанією та розрахунками з податку на додану вартість, визначеному з сум одержаних авансів за товари, роботи, послуги та податкового кредиту не підтвердженого податковими накладними.

На 31 грудня 2018 р. розмір зареєстрованого статутного капіталу Товариства становить 5 083 840 (п'ять мільйонів вісімдесят три тисячі вісімсот сорок) гривень і складається з 1 016 768 випущених та зареєстрованих простих іменних акцій номінальною вартістю 5 грн. кожна.

Власники простих акцій мають право на отримання дивідендів по мірі їх оголошення, а також мають право одного голосу на акцію на загальних зборах акціонерів.

Інший додатковий капітал включає:

Дооцінка основних засобів усього: Залишок на 31.12.2017 р.: 117788;
Залишок на 31.12.2018 р.: 48432.

Поточні забезпечення включають: резерв невикористаних відпусток ,
інші поточні забезпечення Станом на 31 грудня 2018 року резерв

невикористаних відпусток складає 1738 тис. грн., інші поточні забезпечення – 1286 тис. грн. Загальна сума поточних забезпечень на 31.12.2018 р.- 3024 тис. грн.

Станом на 31 грудня 2018 року інші довгострокові фінансові зобов'язання відсутні.

Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги представлена таким чином:

Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги: 31.12.2017: 24646; 31.12.2018: 4638;

- розрахунки з вітчизняними постачальниками: 31.12.2017: 10428; 31.12.2018: 0;

- розрахунки з іноземними постачальниками: 31.12.2017: 14218; 31.12.2018: 0;

Кредиторська заборгованість за одержаними авансами: 31.12.2017: 17934; 31.12.2018: 12585;

За розрахунками із оплати праці: 31.12.2017: 1400; 31.12.2018: 1066;

За розрахунками зі страхування: 31.12.2017: 373; 31.12.2018: 277.

Станом на 31.12.2018 р. поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом складають 1237 тис. грн.

Розшифрування поточних зобов'язань за розрахунками з бюджетом за видами податків (зборів) наведена в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

**Інформація про кредиторську заборгованість з бюджетом
ПрАТ «Південтеплоенергомонтаж» станом на 31.12.2017 та 31.12.2018 рр.
(тис. грн.)**

Показники	Станом на 31.12.2017 р.	Станом на 31.12.2018 р.
Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом – всього:	3565	1237
Податок на додану вартість	747	567
Податок на доходи фізичних осіб	330	127
Податок на прибуток	15	24
Інші податки збори	2473	519

Інші поточні зобов'язання станом на 31.12.2018 року складають 9794 тис. грн. та в основному представлені розрахунками з податку на додану вартість, визначеному з сум виданих авансів за товари, роботи, послуги, заборгованості перед підзвітними особами.

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції за рік, що закінчився 31 грудня 2018 року, представлений таким чином:

Чистий дохід від реалізації робіт по будівельним контрактам: 20823;

Чистий дохід від реалізації іншої продукції (товарів, робіт послуг): 97971;

Всього: 118794.

Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) за рік, що закінчився 31 грудня 2018 року, представлена таким чином:

Собівартість реалізованих робіт по будівельним контрактам: 17605;

Собівартість іншої продукції (товарів, робіт послуг): 92641;

Всього: 110246

Адміністративні витрати за рік, що закінчився 31 грудня 2018 року, складають 24342 тис. грн.

Інші операційні витрати за рік, що закінчився 31 грудня 2018 року, складають 5719 тис. грн.

Витрати на збут за рік, що закінчився 31 грудня 2018 року становлять 109 тис. грн.

Інші витрати за рік, що закінчився 31 грудня 2018 року, становлять 35523 тис. грн.

Інші операційні доходи за рік, що закінчився 31 грудня 2018 року, становлять 11895 тис. грн.

Інші фінансові доходи за рік, що закінчився 31 грудня 2018 року, становлять 47 тис.грн., що в більшій частині представлено доходом за поточними депозитами.

Інші доходи за рік, що закінчився 31 грудня 2018 року, становлять 5685 тис.грн, що в більшій частині представлено доходом від реалізації фінансових інвестицій та курсових різниць.

Поточний податок на прибуток: 79.

Зміни відстроченого оподаткування, пов'язані з виникненням та списанням тимчасових різниць: 0.

Витрати з податку на прибуток: 79.

Базовий прибуток на акцію розраховується як частка від ділення прибутку або збитку, що належать власникам звичайних акцій підприємства, на середньозважену кількість звичайних акцій, що перебувають в обігу протягом звітного періоду. За звітний період скоригований збиток на одну акцію становить 38,88 грн.

Головним завданням управління фінансовими, економічними, політичними ризиками являється визначення поглибленого аналізу складу конкретних ризиків, а також причин та факторів їх виникнення. Процес прийняття рішень передбачає наявність достатньо повної і правильної інформації. Ця інформація включає обізнаність: про наявність і величину попиту на товари і послуги, на капітал; про фінансову стійкість і платоспроможність клієнтів, партнерів, конкурентів; про ціни, курси; про можливості обладнання і нової техніки; про позиції, способи дій і можливі рішення конкурентів тощо.

Оцінка ризику також слугує основою для оптимального розподілу капіталу з урахуванням ризику, ціноутворенню по операціях та оцінці результатів діяльності. Управління операційними та юридичними ризиками повинно забезпечувати мінімізацію операційних та юридичних ризиків, з чим керівництво Товариства протягом звітного року успішно справлялось.

Управління ризиками зосереджене на визнанні і аналізі ризиків, з метою обмеження їх впливу на прибуток до податків і амортизації, а також на чистий дохід.

У цій примітці представлена інформація щодо кожного із зазначених ризиків, яких зазнає Товариство, про цілі, політику та процедури оцінки та управління ризиками, а також про управління капіталом. Політика з управління ризиками розроблена з метою виявлення та аналізу ризиків, яких зазнає АТ «ПТЕМ», встановлення належних лімітів ризику та впровадження засобів контролю ризиків, а також для здійснення моніторингу рівнів ризику та дотримання встановлених лімітів. Політика та системи управління ризиками регулярно переглядаються з метою відображення змін ринкових умов та умов діяльності Товариства. Через засоби навчання та стандарти і процедури управління керівництво компанії намагається створити таке впорядковане і конструктивне середовище контролю, в якому всі працівники розуміють свої функції та обов'язки.

У ході звичайної діяльності у Товариства виникають наступні ризики.

Зовнішні ризики:

Макроекономічні та політичні ризики

Ризик погіршення загальної економічної ситуації в Україні та ризик зміни валютного курсу.

Заходи: З метою обмеження впливу даних ризиків уповноважені співробітники Товариства регулярно відслідковують макроекономічні показники, готують аналітичні звіти для керівництва підприємства та у разі необхідності розробляють механізми реагування на зміни макроекономічної ситуації та валютного курсу.

Форс-мажорні обставини.

Для забезпечення підтримання і вчасного відновлення діяльності товариства у випадку настання непередбачуваних надзвичайних обставин, а також для мінімізації наслідків таких обставин, товариством розроблено ряд внутрішніх положень та процедур. Працівники АТ «ПТЕМ» ознайомлені з порядком дій у разі виникнення надзвичайних обставин.

На діяльність підприємства можуть мати вплив наступні групи внутрішніх ризиків:

Ризик зростаючої конкуренції на ринку збуту

Заходи: проведення маркетингових досліджень і постійний моніторинг ринку, облік особливостей попиту ринку і наявності конкурентів, удосконалення якості виготовленої продукції та виконаних робіт, просування іміджу АТ «ПТЕМ», як надійного партнера, в інформаційному середовищі;

Ризик порушення безпеки виробничих процесів та погіршення охорони праці.

З метою зменшення даного виду ризику Товариством здійснюється постійна перевірка обладнання та контроль всіх стадій виробничого процесу. Працівники Товариства проходять регулярне навчання з охорони праці та безпеки виробництва.

Інші види ризиків:

Група інших фінансових ризиків досить широка, але з ймовірності виникнення чи рівню фінансових втрат вона не настільки значуща для підприємства, як розглянуті вище.

Товариством запроваджено інтегровану систему управління ризиками, що функціонує на засадах своєчасної ідентифікації, оцінки, контролю ризиків та прийняття оптимальних управлінських рішень щодо їх мінімізації.

Вищезазначені ризики стосуються всіх дочірніх підприємств АТ «ПТЕМ», які входять до структури Товариства, та становлять єдину групу суб'єктів господарювання, пов'язаних між собою відносинами економічної та організаційної залежності.

В ході звичайної діяльності підприємство здійснює операції зі пов'язаними особами. Особи вважаються пов'язаними у тому випадку, коли одна сторона має можливість контролювати іншу сторону або здійснює значний вплив на іншу сторону при прийнятті фінансових та операційних рішень. Пов'язаними сторонами є акціонери, основний управлінський персонал та їхні близькі родичі, а також компанії, що контролюються акціонерами або знаходяться під суттєвим впливом акціонерів. Ціни за операціями з пов'язаними особами встановлюються на регулярній основі.

Умови операцій із окремими пов'язаними особами можуть відрізнятися від ринкових.

В 2018 році Товариство здійснювало операцій з продажу та закупівлі товарів, робіт і послуг між пов'язаними сторонами. Вартість наданих робіт, послуг пов'язаним сторонам складає 12777 тис. грн., отриманих - 4273 тис. грн.

Винагорода, виплачена ключовому керівному персоналу складається із заробітної плати та відрахувань на соціальне забезпечення. Її розмір встановлюється за контрактом та рішенням Наглядової ради. Винагороди у формі акцій – не нараховувались та не отримувались.

Висновки за розділом 1

Відповідно до Закону України від 23.02.06 р № 3480-IV «Про цінні папери та фондовий ринок», фінансові інструменти – це сукупність цінних паперів і термінових контрактів. П(С)БО визначає фінансові інструменти як контракти, що призводять до появи облікових об'єктів – фінансових активів або фінансових зобов'язань. У Податковому кодексі України фінансові інструменти розглядаються як цінні папери – товар та деривативи. Класифікації фінансових інструментів в МСФЗ та П(С)БО подібні, але міжнародні стандарти доповнені ще одним видом фінансових інструментів – похідними.

МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» частково змінив існуючу класифікацію і уточнив порядок оцінки фінансових інструментів, зокрема чітко передбачив умови використання тестів бізнес-моделі і виплат по договору для цілей класифікації фінансових активів і окреслив порядок відокремлення фінансових активів, що враховуються за амортизованою вартістю, за справедливою вартістю через прибутки та збитки, за

справедливою вартістю через інший сукупний дохід, а також фінансових зобов'язань, що враховуються за амортизованою вартістю або справедливою вартістю.

Внесені зміни дозволяють полегшити практичне застосування стандарту для коректної оцінки і відображення у фінансовій звітності таких складних економічних об'єктів, якими є різноманітні фінансові інструменти.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ СТАНДАРТАМИ ОБЛІКУ

2.1. Облік та оцінка первинних фінансових інструментів згідно з національним законодавством

Порядок обліку фінансових інструментів у національних стандартах визначається П(С)БО 13, а в системі міжнародних стандартів – цілою низкою стандартів, серед яких основними є МСБО 32, 39, МСФЗ 7, 9.

Підходи до визначення фінансових активів і фінансових зобов'язань у системі національних і міжнародних стандартів аналогічні, але дещо відрізняються в їх оцінці. Першим кроком у взятті фінансового активу або зобов'язання на облік повинне стати визначення виду фінансового активу і підстав його виникнення.

Прикладом первинних фінансових активів можуть служити: кошти та їх еквіваленти; депозити коштів у банку; дебіторська заборгованість за торговельними операціями; дебіторська заборгованість, придбана за факторинговою операцією; векселі отримані; облігації придбані; суми, що підлягають отриманню за договором фінансової оренди; фінансові інвестиції в акції інших підприємств.

Практика господарювання дозволяє скласти примірний перелік первинних фінансових зобов'язань, до якого входять: кредиторська заборгованість за торговельними операціями (передбачає погашення фінансовими активами); векселі видані; позики отримані; облігації випущені; зобов'язання з фінансової оренди.

Нагадаємо, фінансовий актив або зобов'язання виникає, тільки коли підприємство виступає стороною контракту, що визнається фінансовим

інструментом. Наступним кроком в обліку фінансових інструментів є їх оцінка.

Згідно з п. 10–12 П(С)БО 13 первісне визнання фінансового активу або зобов'язання здійснюється залежно від форми укладеного контракту. Фінансовими активами визнаються безумовні права вимоги (права, які не оспорується боржником), якщо за умовами контракту підприємство має право на отримання коштів або бере на себе зобов'язання сплатити кошти (п. 11 П(С)БО 13). При цьому ми повинні визнавати фінансовий актив або зобов'язання, які виникають у результаті твердих контрактів на придбання або продаж ресурсів (робіт, послуг).

Фінансові інструменти відображаються в балансі після виникнення права на отримання активу або зобов'язання з його передачі. Твердий контракт – це договір у письмовій формі, який передбачає обмін певної кількості ресурсів за встановленою ціною на конкретну майбутню дату (дати), має певний строк виконання, не містить умов, що відкладають або скасовують, не може бути розірваний і змінений в односторонньому порядку та передбачає забезпечення виконання контракту (п. 4 П(С)БО 13).

На первинному етапі фінансові активи або зобов'язання оцінюються за їх фактичною собівартістю, яка складається із справедливої вартості активів, зобов'язань або інструментів власного капіталу, отриманих в обмін на відповідний фінансовий інструмент, і витрат, безпосередньо пов'язаних із придбанням фінансового інструменту (комісійні, обов'язкові збори і платежі при передачі цінних паперів тощо) (п. 29 П(С)БО 13). Потім на кожну наступну після визнання дату балансу фінансові активи оцінюються за їх справедливою вартістю.

Виняток становлять: дебіторська заборгованість, не призначена для перепродажу (обліковується за амортизованою собівартістю, зменшеною на суму резерву сумнівних боргів); фінансові інвестиції, що утримуються підприємством до їх погашення (згідно з п. 10 П(С)БО 12 обліковуються за амортизованою собівартістю); фінансові активи, справедливую вартість яких

неможливо достовірно визначити. У цьому випадку вони оцінюються на дату балансу за собівартістю з огляду на зменшення корисності інвестиції (п. 9 П(С)БО 12).

Сума втрат від зменшення корисності фінансового активу визначається як різниця між його балансовою вартістю і нинішньою вартістю очікуваних грошових потоків, дисконтованих за поточною ринковою ставкою відсотка на подібний фінансовий актив, із визнанням цієї різниці іншими витратами звітного періоду; фінансові інвестиції та інші фінансові активи, які не оцінюються за справедливою вартістю.

Приклад 2.1.

За умовами контракту ПАТ «Хмара» придбала 24.12.18 р. акції ПАТ «Веселка» (200 шт. номінальною вартістю 20 грн. кожна) вартістю 60 000 грн. для подальшого перепродажу. Ринкова ціна однієї акції на дату придбання – 25 грн.

Станом на 31.03.19 р. ринкова вартість придбаного пакету акцій становить 80 000 грн. Згідно з П(С)БО 13 взяття на облік таких акцій здійснюється за вартістю 60 000 грн. Тобто станом на 31.12.18 р. у балансі відображаються фінансові інвестиції на суму 60 000 грн. У балансі на кінець I кварталу 2019 року слід відобразити вартість такого фінансового активу в сумі 80 000 грн. Збільшення або зменшення балансової вартості фінансових інструментів визнається іншими доходами (рахунок 74) або іншими витратами (рахунок 97) (п. 32 П(С)БО 13). Різницю в сумі 20 000 грн. відображають як дооцінку за кредитом рахунка 74 із подальшим включенням до фінансових результатів звітного періоду.

Завважимо, що первісна оцінка фінансових зобов'язань ідентична аналогічній оцінці фінансових активів (п. 22 П(С)БО 13). Подальша оцінка фінансових зобов'язань на кожну наступну після визнання дату балансу здійснюється за амортизованою собівартістю, крім фінансових зобов'язань, призначених для перепродажу, і зобов'язань за похідними фінансовими інструментами (п. 31 П(С)БО 13).

Фінансові зобов'язання, призначені для перепродажу, і фінансові зобов'язання за похідними фінансовими інструментами на кожну наступну після визнання дату балансу оцінюються за справедливою вартістю. Виняток становлять зобов'язання за похідним фінансовим інструментом, яке повинне бути погашене шляхом передачі пов'язаного з ним інструменту власного капіталу. Оцінка згідно з МСФЗ При первісному визнанні підприємство оцінює фінансовий інструмент за справедливою вартістю з коригуванням на витрати за операціями, які безпосередньо пов'язані з придбанням або випуском такого фінансового активу або зобов'язання (§ 5.1.1 МСФО 9).

Основна відмінність МСФЗ від П(С)БО полягає в оцінці активу, справедлива вартість якого при первісному визнанні відрізняється від ціни операції (фактично ми стикаємося із ситуацією, коли за контрактом на придбання фінансових інструментів їх вартість відрізняється від ринкової, що обумовлено домовленостями сторін).

Якщо згодом такий актив оцінюватиметься за амортизованою вартістю, то на дату укладення правочину його слід оцінити за справедливою вартістю (§ 5.1.2 МСФЗ 9). Сама оцінка здійснюється таким чином: якщо справедлива вартість фінансового інструменту підтверджується біржовою ціною на ідентичний інструмент на активному ринку або ґрунтується на методі оцінки, при якому використовуються тільки дані спостережуваного ринку, то підприємству слід відобразити різницю між справедливою вартістю при первісному визнанні та ціною операції як прибуток або збиток; за відсутності активного ринку можна використовувати метод, який базуватиметься на застосуванні останніх ринкових операцій між обізнаними, зацікавленими і незалежними сторонами (якщо вони доступні), або поточну справедливую вартість іншого інструменту, який є практично таким самим.

У будь-якому випадку слід максимально враховувати ринкові показники і якомога менше спиратися на дані, характерні для конкретного суб'єкта господарювання. Після первісного визнання підприємство повинне визнати виниклу різницю між справедливою вартістю і ціною операції як

прибуток або збиток, але тільки в тій мірі, у якій вона виникає в результаті зміни будь-якого чинника (у т. ч. тимчасового), який учасники операції могли враховувати при оцінці.

Приклад 2.2.

За умовами прикладу 1 ПАТ «Хмара» придбала акції ПАТ «Веселка» за ціною, значно вищою від номінальної. При цьому ціна придбання виявилася також вищою від біржової – на 10 000 грн. [(60 000 грн. (за контрактом) – 50000 грн. (200 шт. x 25 грн.))].

Згідно з МСФЗ 9 за наявності такої різниці фінансові інструменти необхідно відобразити за справедливою вартістю – 50 000 грн. Різниця відображається у складі збитків (сплачені кошти перевищують вартість активу) (§ 5.1.1 та 5.1.2 МСФЗ 9). Слід зазначити, що дані збитки в сумі зазначеної різниці відповідно до МСФЗ 9 з використанням Плану рахунків бухгалтерського обліку України відображаються за дебетом рахунка 97 «Інші витрати». У разі придбання ПАТ «Хмара» облігацій ПАТ «Веселка», вартість яких за контрактом становить 80 000 грн., а послуги біржового посередника – 2 000 грн., первісна вартість таких активів буде визначена за фактичними витратами – 82 000 грн. (80 000 грн. + 2 000 грн.). Подальша оцінка фінансових активів проводиться за справедливою вартістю (§ 5.2 МСФЗ 9).

Умови застосування амортизованої вартості та знецінення поширюються тільки на активи до погашення, оцінка яких уточнюється із застосуванням ставки відсотка (§ AG84–AG93 МСФЗ 39). Прикладом таких активів можуть бути придбані боргові цінні папери (облігації) інших підприємств, за якими чітко визначена дата погашення, ставки і періодичність погашення процентів.

Подальша оцінка фінансових зобов'язань здійснюється згідно з § 4.2.1, 4.2.2 та 5.3 МСФО 9: з використанням амортизованої вартості за методом ефективної ставки процента, за винятком: фінансових зобов'язань, що оцінюються за справедливою вартістю, зміни якої відображаються у складі

прибутку або збитку; фінансових зобов'язань, які виникають у разі, коли передача фінансового активу не відповідає умовам припинення визнання або коли застосовується принцип участі, що триває. Тоді фінансові зобов'язання оцінюються за сумою отриманого відшкодування; договорів фінансової гарантії; зобов'язань із надання позики за процентною ставкою, нижчою від ринкової.

2.2. Особливості обліку похідних фінансових інструментів

У національних стандартах визначення похідних фінансових інструментів, їх види, оцінку в момент визнання і подальших змін наведено в П(С)БО 13, у системі міжнародних стандартів – у МСБО 32 і 39, МСФЗ 7 і 9.

Згідно з п. 4 П(С)БО 13 похідним є фінансовим інструментом, що відповідає трьом критеріям:

- 1) розрахунки за ним проводитимуться в майбутньому;
- 2) його вартість змінюється в результаті змін процентної ставки, курсу цінних паперів, валютного курсу, індексу цін, кредитного рейтингу (індексу) або інших базисних змінних;
- 3) він не потребує початкових інвестицій.

Відповідно до додатка А до МСФЗ 9, фінансовий інструмент визнається похідним, якщо відповідає одночасно трьом характеристикам:

- 1) його вартість змінюється у відповідь на зміну визначеної ставки процента, ціни фінансового інструмента, товарної ціни, валютного курсу, індексу цін або ставок, показника кредитного рейтингу чи індексу кредитоспроможності, або іншої змінної величини, за умови, що в разі нефінансової змінної величини ця змінна не є специфічною для сторони контракту (іноді її визначають базовою);

2) не потребує первісних чистих інвестицій або первісних чистих інвестицій, менших ніж ті, що були необхідними для інших типів контрактів, які, за очікуваннями, мають подібну реакцію на зміну ринкових чинників;

3) буде погашеним у майбутньому.

Таким чином, визначення похідного фінансового інструмента ідентичне в національних і міжнародних стандартах. При цьому в останніх надано розширену деталізацію чинників, що впливають на зміну вартості похідних інструментів.

Згідно з § K315 і § K316 МСБО 32 до похідних фінансових інструментів належать фінансові опціони, ф'ючерсні та форвардні контракти, процентні та валютні свопи. Такі фінансові інструменти утворюють права і зобов'язання, що ведуть до передачі одного або декількох фінансових ризиків, властивих основному фінансовому інструменту, від однієї сторони контракту іншій.

Зауважимо, що при розгляді суті фінансового інструменту МСБО 32 вказує на те, що похідні фінансові інструменти можуть набувати форми або фінансового активу, або фінансового зобов'язання (виходячи з умов операції та різних чинників ринку) (§ 11 МСБО 32).

До похідних фінансових інструментів – часто у професійній літературі можна зустріти термін «дериватив» (від англ. derivative – похідна), що вживається для позначення похідних фінансових інструментів, – відносять (п. 9 П(С)БО 13; § K315, § K316 МСБО 32):

1. Ф'ючерсний контракт (далі – ф'ючерс) – договір про фіксацію умов купівлі або продажу стандартної кількості певного активу в обумовлений строк у майбутньому, за ціною, установлену сьогодні. Приклад ф'ючерсу – це укладення в червні 2018 року контракту на купівлю 6 000 т картоплі за ціною 5 грн. з датою виконання 20 грудня 2018 року. Контракт може укладатися на товарній біржі через біржових посередників.

2. Форвардний контракт (далі – форвард) – договір, за яким одна сторона (продавець) зобов'язується у визначений договором строк передати

товар (базовий актив) іншій стороні (покупцеві) або виконати альтернативне грошове зобов'язання, а покупець зобов'язується прийняти й оплатити цей базовий актив, та(або) за умовами якого у сторін виникають зустрічні грошові зобов'язання в розмірі, що залежить від показника базового активу на момент виконання зобов'язань, у порядку і протягом строку чи у строк, установлений договором.

Ціна товару, валютний курс та інші умови фіксуються в момент укладення правочину. Типовим прикладом форварду є підписання контракту в березні поточного року на придбання товару в листопаді за ціною березня (незалежно від того, як зміниться ціна до листопада). Таким чином, покупець страхує (тобто хеджує) ризики переплати в майбутньому.

Слід звернути увагу, що при ф'ючерсі придбавається право на виконання контракту з певними умовами, а при форварді укладається договір на конкретні дії (відвантаження товару тощо), але тільки в майбутньому.

Головною відмінністю ф'ючерсу від форварду є те, що ф'ючерси купуються і продаються на біржі у вигляді стандартизованих порцій товару чи будь-якого іншого активу. Ці порції називаються контрактами або лотами. Форварди укладаються на позабіржовому ринку (наприклад, валюта на міжбанківському ринку), тому кількість товару може бути будь-якою, це залежить тільки від угоди між покупцем і продавцем.

3. Інші похідні фінансові інструменти. До таких належать опціони (контракт, який дає право, але не зобов'язує, купити чи продати будь-який актив, наприклад, акцію, ф'ючерс, товар тощо) за фіксованою ціною протягом життя опціону або в певний момент часу. Розрізняють два види опціонів: колл (від англ. call) – надає право на купівлю; пут (від англ. put) – надає право на продаж активу.

На практиці можливий подвійний опціон, у якому об'єднано дві зазначені складові – право купівлі із правом подальшого продажу чи навпаки. Наведемо найпростіший приклад опціону. Ми придбали 200 акцій за ціною 1000 грн/шт. для подальшого продажу. Одночасно купуємо опціон-пут, що

дає право на продаж цих акцій через місяць за ціною 1010 грн/шт. Винагорода брокера – 10 грн/шт. Якщо через місяць ціна на ці акції становитиме 1 050 грн/шт., ми не реалізовуватимемо опціон і заробимо на кожній акції 40 грн. (1 050 грн. – 1 000 грн. – 10 грн.). Якщо ціна не підніметься, а, навпаки, впаде до 900 грн/шт., ми реалізуємо своє право на продаж акції по 1 010 грн/шт. і заробимо на кожній з них 100 грн. (1 010 грн. – 10 грн. – 900 грн.).

4. Свопи (процентні та валютні) – торговельно-фінансова операція у вигляді обміну активами, у якій правочин про купівлю (продажу) цінних паперів, валюти супроводжується укладенням зустрічного правочину – про зворотний продаж (купівлю) тих самих активів через певний строк. Наприклад, компанія «Сонце» вирішила випустити облігації строком на 6 років на суму 5 000 000 грн. під 5 % річних. З урахуванням нестабільності ринку і банківської системи компанія для страхування можливих ризиків придбала своп на 6 років, за умовами якого отримуватиме фіксовані платежі під 5 % річних і сплачуватиме проценти за змінюваною ставкою на ринку.

Як і первинні фінансові інструменти, похідні підлягають визнанню і відображенню в балансі відповідно до п. 13 і 14 П(С)БО 13: форвардний контракт визнається фінансовим активом або фінансовим зобов'язанням на дату виникнення зобов'язання щодо придбання або продажу предмета контракту; опціони визнаються фінансовими активами чи фінансовими зобов'язаннями в разі укладення контракту між покупцем і продавцем. Первісна оцінка деривативів формується згідно з п. 29 П(С)БО 13. Це фактична собівартість, що складається зі справедливої вартості активів, зобов'язань або інструментів власного капіталу, наданих чи отриманих в обмін на відповідний фінансовий інструмент, і витрат, безпосередньо пов'язаних із придбанням або вибуттям фінансового інструменту (комісійні, обов'язкові збори та платежі при передачі цінних паперів тощо). У системі міжнародних стандартів первісна вартість фінансового інструменту, до складу яких уключають похідні інструменти, визначається за справедливою

вартістю. Згідно з § Б.5.4.1–Б.5.4.4 МСФЗ 9 справедлива вартість залежить від наявності активного ринку.

Наприклад, при активному ринку фінансовий інструмент вважається котируваним, якщо ціни на нього є легко і регулярно доступними (за допомогою біржі, дилера, брокера, промислової групи, служби інформації про ціни або регулятивного органу) і відображають фактичні та регулярно здійснювані ринкові операції між незалежними сторонами.

Справедлива вартість визначається як ціна, узгоджена між заінтересованим покупцем і заінтересованим продавцем в операції незалежних сторін. Відсутність активного ринку передбачає застосування методу оцінки, що базується на використанні інформації про подібні операції між компетентними учасниками. Крім того, може застосовуватися аналіз дисконтованих грошових потоків і моделі опційного ціноутворення. Оцінку також проводять за допомогою методу, який зазвичай використовують учасники ринку для визначення ціни інструменту і який забезпечує достовірні результати.

Найбільш доцільно використовувати метод експертних оцінок, для чого потрібно скористатися послугами біржових посередників, які мають відповідні спеціальні знання. Подальша оцінка похідного фінансового інструменту здійснюється на кожному наступному після визнання дати балансу за їх справедливою вартістю.

Зобов'язання за похідним фінансовим інструментом оцінюється за собівартістю, якщо передбачає передачу пов'язаного з ним інструменту власного капіталу, оцінку якого на кожному наступному дати балансу після дати визнання здійснити достовірно не можна.

Після підписання контракту на похідний фінансовий інструмент господарська операція ще не відбулася, тому дериватив поки що не має оцінної вартості, не було передачі активів або погашення зобов'язань. Таким чином, під час відображення першої події (підписання контракту) слід керуватися принципом превалювання суті над формою. Це означає, що

дериватив до моменту його виконання відображатиметься на позабалансовому рахунку 03 «Контрактні зобов'язання». Тільки після виконання контракту буде оформлено відповідні бухгалтерські проведення з оприбуткування активів, списання коштів тощо.

2.3. Проблемні аспекти обліку гібридних фінансових інструментів

Цінні папери із гнучкими умовами їх погашення в довгостроковому періоді належать до гібридних або комбінованих фінансових інструментів. Проте П(С)БО 13 не містить умов їх визнання, облікової оцінки і правил обліку, тому звернемося до положень міжнародних стандартів.

Згідно з § 4.3.1 МСФЗ 9 гібридний договір включає комбінацію простого фінансового інструменту і дериватива. На практиці гібридний фінансовий інструмент використовують для страхування ризиків зміни процента за кредитом, ціни товари, курсу обміну валют, індексу цін або ставок тощо. Якщо дериватив може бути переданий незалежно від самого ФІ, не відповідає умовам визнання згідно з МСФЗ 9 або передбачає наявність контрагента, який не є контрагентом стосовно фінансового інструменту, тоді цей фінансовий інструмент є не вбудованим похідним інструментом (тобто не частиною гібридного фінансового інструменту), а самостійним фінансовим інструментом.

У цілому простий фінансовий інструмент виступає постійною величиною і служить основою гібридного договору. Об'єднання з похідним фінансовим інструментом дає можливість виконати зобов'язання або скористатися правом реалізувати операцію у гнучких умовах згідно з похідним інструментом – форвардним контрактом, ф'ючерсом, опціоном тощо.

При цьому фахівці указують на можливе поєднання умов функціонування основних ринків (процентного, товарного, валютного і фондового). Умови, що змінюються, гібридних фінансових інструментів утворюються шляхом об'єднання умов як мінімум двох таких ринків.

Наприклад, при продажу облігацій незмінним залишається фінансове зобов'язання погасити облігацію. Але варіативною складовою є можливість вибору форми та умов погашення облігації. Залежно від зміни умов змінюється і сума грошового потоку.

Гібридні фінансові інструменти об'єднують як в інструменти позики, так і в інструменти капіталу. Наведемо приклади гібридних фінансові інструменти: конвертована облігація, яку можна обміняти на прості або привілейовані акції. Іншими словами, її можна розглядати як комбінацію звичайної облігації та опціону, що передбачає її конвертацію в певну кількість акцій еквівалентної вартості.

У цьому випадку величиною, що змінюється, є вид цінного паперу, який можна отримати в обмін на облігацію. При цьому в обліку відображатиметься фінансове зобов'язання або актив (залежно від суб'єкта, операції якого розглядаються) на суму облігації, і в цій частині вони залишаться незмінними, а коригуванню підлягатимуть суми доходів або витрат, пов'язаних із цінним папером, яким погашається облігація; двохвалютна облігація, за якою проценти виплачуються в одній валюті, а номінал погашається в іншій. У цьому випадку хеджується валютний ризик.

Наприклад, за облігацією номіналом 1 200 дол. США зі строком погашення 10 років щорічно виплачуються проценти за ставкою 9 %. За умовами договору номінал облігації погашатиметься в доларах США в сумі, еквівалентній 1 398 євро, яка відповідала 1 000 дол. США на момент випуску облігації. В обліку слід відобразити основну суму зобов'язань за облігацією і доходи або витрати від зміни валютного курсу при такій трансформації валют; облігація з визначеним купоном, яка за умовами викупу буде погашена з прив'язкою до ринкової ставки процента.

Наприклад, за 6-річною облігацією щорічно виплачуються проценти за постійною ставкою в розмірі 11 %. Погашення основної суми боргу за облігацією передбачено в кінці строку і прив'язано до ринкової ставки. Сума погашення обчислюється з коригуванням на ринкову ставку, і її кінцевий варіант змінюватиметься залежно від ситуації на ринку.

У бухгалтерському обліку основна сума при погашенні відображатиметься як сплата зобов'язання (в емітента облігації) або як отримання коштів (в утримувача облігацій), а відхилення, викликані коливанням ринкових процентних ставок, ураховуватимуться як доходи або витрати. Наведений перелік не є вичерпним. У світовій практиці останнім часом почали з'являтися варіанти об'єднання двох деривативів у один гібридний фінансовий інструмент (процентний своп і опціон) або зобов'язань з деривативом (лізинг і опціон).

2.4. Облік інструментів власного капіталу: національний вимір

Інструменти власного капіталу – контракти, що підтверджують право на частину в активах підприємства, яка залишається після віднімання сум за всіма зобов'язаннями. В Україні порядок обліку таких операцій залежно від суті договору регулюється П(С)БО 13 та П(С)БО 24. У системі міжнародних стандартів операції з інструментами власного капіталу регламентуються МСБО 32, МСБО 39, МСФЗ 2 та МСФЗ 9.

Згідно з п. 8 П(С)БО 13 до інструментів власного капіталу відносяться прості акції, частки та інші види власного капіталу. Такі інструменти визнаються одночасно з визнанням фінансового активу і фінансового зобов'язання або зі списанням іншого інструменту власного капіталу (п. 24 П(С)БО 13). Іншими словами, інструменти власного капіталу – це акції,

пайові частки та інші цінні папери, що отримуються в обмін на погашення зобов'язань за контрактами.

Наприклад, згідно з угодою від 26.12.18 р. № 296 ПАТ «Зірка» відвантажило 12.01.19 р. ПАТ «Сонце» товар вартістю 240 000 грн., включаючи ПДВ. На рахунок погашення боргу ПАТ «Сонце» передало 19.01.19 р. за актом приймання-передачі 2 000 простих акцій власної емісії (номінальна вартість однієї акції – 120 грн., ринкова вартість – 110 грн.) на загальну суму 240 000 грн. У цій операції прості акції є інструментами власного капіталу – частиною фінансових інструментів виконуваних операцій.

Слід зважити на те, що П(С)БО 13 розглядає операції з власним капіталом в емітента, який може використовувати пайові цінні папери в розрахунках за придбані товари, роботи або послуги. Витрати на випуск або придбання інструментів власного капіталу відображаються зменшенням додаткового вкладеного капіталу, а за його відсутності – зменшенням нерозподіленого прибутку (збільшенням непокритого збитку) (п. 25 П(С)БО 13).

До таких витрат включаються тільки витрати на оплату послуг сторонніх підприємств за операціями, результатом яких є збільшення або зменшення величини власного капіталу підприємства. Важливо зауважити, що збільшення власного капіталу відображається у складі додаткового капіталу тільки на початкових етапах, а після реєстрації у статутних документах – у складі зареєстрованого статутного капіталу.

Детальніші роз'яснення про визнання інструментів власного капіталу та їх співвідношення з фінансовими активами або зобов'язаннями в системі національних бухгалтерських стандартів відсутні. Це пов'язано з нешироким застосуванням таких інструментів для погашення заборгованості в Україні. Тому звернемося до міжнародних стандартів.

Загальні положення, що стосуються ідентифікації інструментів власного капіталу як фінансових, містяться в МСБО 39, а підходи до

визнання контрактів як фінансових інструментів, їх оцінки та обліку операцій – у МСБО 32, МСФЗ 2.

Аналіз положень МСБО 32 (§ 16) дозволяє сформулювати обов'язкові умови визнання розрахунків за контрактом інструментом власного капіталу, а не фінансовим зобов'язанням. Так, фінансовий інструмент не містить контрактного зобов'язання: поставити кошти або інший фінансовий актив іншому суб'єкту господарювання; обміняти фінансовий актив або фінансове зобов'язання на умовах, потенційно не вигідних емітенту.

Розглянемо це на прикладі, узявши за основу умови вищезазначеного договору № 296. ПАТ «Сонце» згідно з угодою погашає заборгованість акціями власної емісії, тобто не передбачає передачу цінних паперів іншого підприємства в рахунок погашення боргу з постачання. З урахуванням номінальної та ринкової вартості акцій, що передаються, цінні папери не обмінюються на не вигідних для ПАТ «Сонце» умовах. Але якщо допустити, що для погашення боргу ПАТ «Сонце» передало привілейовані акції, тоді виникне фінансове зобов'язання, оскільки такі акції передбачають здійснення емітентом обов'язкових платежів за дивідендними виплатами. Отже, привілейовані акції за формою вважатимуться пайовим інструментом, а по суті – фінансовим зобов'язанням. Отже, і контракт при таких розрахунках набуває характеру фінансового зобов'язання.

Завважимо, що коли розрахунок за інструментом буде проведено шляхом постачання власних пайових інструментів емітента, то інструмент є (§ 16 (b) МСБО 32): або непохідним, за яким емітент не несе договірних зобов'язань про надання змінної кількості його власних пайових інструментів; або похідним, розрахунок за яким буде здійснений емітентом тільки шляхом обміну фіксованої суми коштів або іншого фінансового активу на фіксовану кількість його власних пайових інструментів.

Для цих цілей права, опціони або варранти на придбання фіксованої кількості власних пайових інструментів підприємства за фіксованою сумою будь-якої валюти належать до пайових інструментів, якщо підприємство

пропонує ці права, опціони або варранти, які належать до одного класу невиробничих пайових інструментів підприємства, на пропорційній основі всім своїм власникам. Крім того, для цих цілей до власних пайових інструментів емітента не відносяться інструменти, які є договорами на отримання або постачання власних пайових інструментів емітента в майбутньому. Таким чином, при визначенні умов обміну варто звертати увагу на обсяг і вартість цінних паперів, що підлягають передачі.

Відповідно до § 2 МСФЗ 2 операції визнаються інструментами власного капіталу в рамках контрактів, за умовами яких: підприємство розраховується за отримані товари або послуги пайовими інструментами (п. «а»); підприємство для розрахунку за отримані товари або послуги бере на себе зобов'язання, які підлягають погашенню у грошовій формі, але розмір яких залежить від ціни пайових інструментів цієї компанії (п. «б»); контрагентові надається право вибору способу розрахунку – або коштами, або пайовими інструментами (п. «в»). Таким чином, цінні папери, які використовуються для погашення заборгованості за договором перед постачальником, або визнаються інструментами власного капіталу, або є основою оцінки суми договору, або є альтернативою грошової форми розрахунку.

Для визнання контракту інструментом власного капіталу слід керуватися МСБО 32 (§15–18). Аналіз зазначених положень стандарту дозволяє скласти перелік договорів на придбання пайових інструментів (інструментів власного капіталу), які не можуть бути визнані інструментами власного капіталу. Так, договір не є пайовим інструментом, якщо: містить умову, згідно з якою підприємство може отримати або передати власні пайові інструменти; для його виконання підприємство повинне передати нефіксовану кількість власного пайового інструменту (§ 15).

Наприклад, якщо у вищезгаданому договорі між ПАТ «Зірка» і ПАТ «Сонце» не відображена точна кількість простих акцій із зазначенням їх номінальної вартості, то договір не може бути визнаний інструментом

власного капіталу; для його виконання підприємство повинне передати або отримати фіксовану кількість власного пайового інструменту в обмін на нефіксовану суму коштів або іншого фінансового активу. Такий договір вважається фінансовим активом або фінансовим зобов'язанням (§ 16).

Припустимо, що в договорі між ПАТ «Зірка» і ПАТ «Сонце» чітко визначено кількість простих акцій, що передаються, із зазначенням їх номінальній вартості, але не відображено суму погашення боргу такими акціями. Тоді отримані цінні папери можуть бути визнані тільки як фінансові активи (сума, що обмінюється на акції, може коливатися залежно від зміни валютного курсу, біржових котирувань тощо).

Якщо підприємство для виконання договору повинне передати або отримати фіксовану кількість власного пайового інструменту в обмін на фіксовану суму коштів або іншого фінансового активу, тоді цей договір є пайовим інструментом (§17 МСБО 32).

Договір, відповідно до якого підприємство зобов'язується придбати власні пайові інструменти в обмін на грошові кошти або інший фінансовий актив, приводить до виникнення фінансового зобов'язання. Це зобов'язання оцінюється за зазначеною сумою погашення (§33 МСБО 32).

Висновки за розділом 2

Оцінка фінансового активу або зобов'язання визначається видом контракту, у результаті укладення якого виник фінансовий інструмент. Первісна оцінка в системі П(С)БО формується за фактичними витратами, МСФЗ, крім собівартості, пропонує також застосування справедливої вартості – виходячи із ціни контракту і ринкових умов. Подальша оцінка залежить від призначення фінансового інструменту і може здійснюватися або за справедливою, або за амортизованою вартістю.

Для достовірного обліку похідних фінансових інструментів бухгалтеру необхідно вивчити умови контракту і встановити порядок визначення вартості похідних фінансових інструментів для забезпечення правильної облікової оцінки. Від цього першого кроку залежить точність подальшої оцінки фінансових інструментів і відображення операцій з фінансових інструментів при змінах їх вартості, а також інших умов контракту.

Інструменти власного капіталу – вид фінансових інструментів, пов'язаних з контрактами на використання пайових інструментів – цінних паперів, що надають право на участь у розподілі прибутку компанії. Визнання таких цінних паперів фінансовими інструментами (інструментами власного капіталу) залежить від їх виду та форми розрахунків із контрагентами. Оцінка таких об'єктів бухгалтерського обліку здійснюється за справедливою вартістю обмінюваних активів або виконуваних зобов'язань.

РОЗДІЛ 3

ОБЛІК ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЗГІДНО З ВИМОГАМИ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

3.1. Зміст окремих стандартів облік, які регламентують облік фінансових інструментів на міжнародному рівні

У Міжнародних стандартах фінансової звітності різні стандарти з обліку фінансових інструментів пропонують різні варіанти оцінки фінансових інструментів.

Зокрема, МСФЗ 9 передбачає два методи оцінки:

- за собівартістю або амортизованою вартістю (§ 5.1.2);
- за справедливою вартістю (§ 5.1.1).

МСБО 39 більш різноманітний, до попередніх двох методів додано такі способи оцінки, як:

- позики та дебіторська заборгованість (п. «а» § 46);
- інвестиції, утримані до погашення (п. «б» § 46);
- інвестиції в інструменти власного капіталу (п. «в» § 46);
- фінансові активи, доступні для продажу (§ 67–70);
- фінансові активи, обліковані за собівартістю (§ 66).

Розглянемо в табл. 3.1 основне призначення деяких міжнародних стандартів і відмінності між ними в підході до обліку фінансових інструментів.

Таблиця 3.1

Основне призначення окремих міжнародних стандартів і відмінності між ними в підході до обліку фінансових інструментів

МСФЗ/МСБО	Призначення стандарту
1	2
МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації»	<p>Доповнює принципи визнання, оцінки і подання фінансових активів і фінансових зобов'язань, сформульовані в МСФЗ 9 та МСБО 32.</p> <p>Містить вимоги до розкриття у фінансовій звітності інформації, яка надається користувачам для оцінки:</p> <ul style="list-style-type: none"> – значущості фінансових інструментів для результатів фінансової діяльності підприємства; – характеру і рівня ризиків, пов'язаних із фінансовими інструментами, яким підприємство піддається протягом звітного періоду (наприклад, ризик, обумовлений фактором часу: змінюється процентна ставка, валютний курс, умови оплати); – інструментів, які підприємство використовує для управління цими ризиками. <p>Зазвичай компанії придбавають додаткові інструменти, використання яких дозволяє уникнути збитків (наприклад, для забезпечення погашення наданих кредитів компанія може випускати облігації, викуп яких може зараховуватися на погашення кредиту)</p>
МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»	<p>Установлює принципи фінансової звітності про фінансові активи та фінансові зобов'язання і застосовується для всіх статей, на які поширюється дія МСБО 39.</p> <p>Розроблено фактично для повної заміни МСБО 39, але його положення про оцінку та визнання фінансових інструментів зараз оспоруються міжнародними компаніями, тому його впровадження відбувається поетапно.</p> <p>На цьому етапі компаніям дозволено застосовувати МСБО 39 з огляду на те, коли вони почали використовувати МСФЗ 9.</p> <p>Серед професійних бухгалтерів існує думка, що повне застосування МСФЗ 9 є обов'язковим з 01.01.18 р.</p>
МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»* МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»**	<p>Установлює принципи визнання, оцінки та припинення визнання фінансових активів і зобов'язань, регулює питання знецінення фінансових активів та облікові принципи хеджування фінансових інструментів</p>

1	2
МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання»	<p>Визначає принципи подання фінансових інструментів як зобов'язань або власного капіталу.</p> <p>Розглядає:</p> <ul style="list-style-type: none"> – питання класифікації фінансових інструментів (фінансові активи, фінансові зобов'язання і пайові інструменти); – особливості відображення фінансових інструментів у звітності (наприклад, їх розділення на елемент зобов'язання та елемент капіталу або згортання фінансових активів і фінансових зобов'язань); – види фінансових інструментів і пов'язаних із ними процентів, дивідендів, прибутків і збитків. <p>Установлює вимоги до розкриття інформації про всі типи фінансових інструментів і пов'язаних з ними ризиків у примітках до фінансової звітності.</p> <p>Доповнює принципи визнання й оцінки фінансових активів і фінансових зобов'язань, викладені в МСФЗ 9, і принципи розкриття інформації про них, запропоновані в МСФЗ 7</p>
<p>* Застосовується разом із МСФЗ 9.</p> <p>** Для підприємств, що не застосовують МСФЗ 9.</p>	

Основна мета цих стандартів – трактування термінів і розробка рекомендацій щодо обліку активів та елементів пасиву виходячи з юридичної суті контракту, на основі якого вони виникають у підприємства. Зауважимо, що на сайті Мінфіну опубліковано і МСБО 39, і МСФЗ 9, що вказує на їх однакову юридичну силу.

Формулювання поняття фінансового інструменту наведено у п. 11 МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання», відповідно до якого фінансовий інструмент – це будь-який контракт, який приводить до виникнення фінансового активу у одного суб'єкта господарювання та фінансового зобов'язання або інструмента капіталу у іншого суб'єкта господарювання.

Тобто фактично фінансовий інструмент – це договір між сторонами, результатом якого є виникнення фінансового активу у одного суб'єкта господарювання та фінансового зобов'язання або інструменту капіталу у іншого суб'єкта господарювання.

З точки зору міжнародних стандартів фінансовий актив – це будь-який актив, що є:

- грошовими коштами;
- інструментом власного капіталу іншого суб'єкта господарювання;
- контрактним правом отримувати грошові кошти або інший фінансовий актив, або обмінювати фінансові інструменти з іншим суб'єктом господарювання за умов, які є потенційно сприятливими;
- контрактом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися власними акціями (частками).

Фінансове зобов'язання – це будь-яке зобов'язання, що є:

- контрактним зобов'язанням надавати грошові кошти або інший фінансовий актив іншому суб'єктові господарювання чи обмінювати фінансові активи або фінансові зобов'язання з іншим суб'єктом господарювання за умов, які є потенційно несприятливими для суб'єкта господарювання;
- контрактом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися власними інструментами капіталу суб'єкта господарювання.

Це скорочений вигляд офіційного формулювання фінансових активів та фінансових зобов'язань, наведених у п. 11 МСБО 32.

Інструмент капіталу – це будь-який контракт, який засвідчує залишкову частку в активах суб'єкта господарювання після вирахування всіх його зобов'язань.

Приклади фінансових інструментів, наведені у Міжнародних стандартах фінансової звітності наведено на рис. 3.1.

Відповідно до п. 5.1 МСФЗ 9 фінансові активи та фінансові зобов'язання первісно визнаються за їх справедливою вартістю плюс (для фінансових активів) мінус (для фінансових зобов'язань) витрати на операцію, що прямо відносяться на придбання фінансового активу чи фінансового зобов'язання.

Рис. 3.1. Приклади фінансових інструментів, наведені у Міжнародних стандартах фінансової звітності

Для фінансових інструментів, що оцінюються за справедливою вартістю з відображенням переоцінки у прибутку або збитку, витрати на операцію не включаються до первісної вартості.

Наприклад, лізингова компанія при передачі об'єкта фінансового лізингу орендарю стягує комісію за адміністрування договору лізингу. Така комісія стягується один раз у розмірі 1% від вартості предмету лізингу.

Зазначена сума комісії включається до складу довгострокової дебіторської заборгованості лізингової компанії за даним об'єктом фінансового лізингу, оскільки вона прямо відноситься до придбання фінансового активу (виникнення контрактного права на отримання грошових

коштів), і без сплати такої комісії передача предмета фінансового лізингу орендарю не відбудеться.

Облік фінансових активів ведеться на підставі МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації». Класифікація фінансових активів наведена на рис. 3.2.

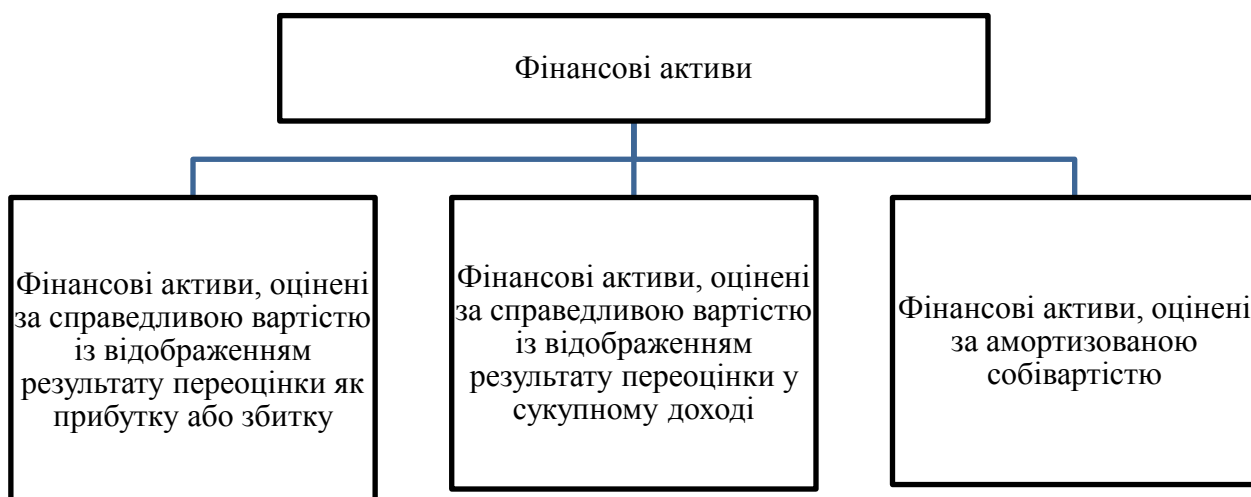

Рис. 3.2. Класифікація фінансових активів згідно з МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації»

До фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю з відображенням результатів переоцінки як прибутку або збитку, відносяться фінансові активи, утримувані для торгівлі.

Згідно з п. БА.6 МСФЗ 9 торгівля, як правило, означає активне і часте придбання та продаж, а фінансові інструменти, утримувані для торгівлі, як правило, використовуються з метою отримання прибутку від короткострокових коливань цін або маржі дилера.

Тобто з точки зору стандартів МСФЗ до таких фінансових активів належать фінансові інструменти, що утримуються з метою отримання прибутків внаслідок короткострокових коливань цін, курсів, котирувань і перепродажу протягом фінансового року. Це можуть бути банківські метали, інвестиційні монети, акції тощо.

Відповідно зміна вартості такої фінансової інвестиції відображається у складі прибутку або збитку Звіту про прибутки та збитки за відповідний звітний рік.

Приклад 3.1

Підприємство придбало у банку з метою перепродажу зливки банківського золота вагою 1000 г первісною вартістю 900 000 грн. (дата придбання – січень 2019 р.). У червні 2019 р. дане банківське золото було реалізовано банку за 995 000 грн.

Відображення зазначених операцій в обліку підприємства наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Облік короткострокових фінансових інвестицій

№ з/п	Зміст бухгалтерського запису	Дебет	Кредит	Сума, грн.
1	Відображено придбання зливка (визначено собівартість фінансової інвестиції)	352	311	900 000
2	Відображено реалізацію зливка	377	741	995 000
3	Списано собівартість фінансової інвестиції	971	352	900 000
4	Відображено отримання грошових коштів	311	377	995 000

У фінансовій звітності за МСФЗ станом на 30.06.2019 р. приріст справедливої вартості фінансового активу в розмірі 95 000 грн. відображатиметься у Звіті про прибутки і збитки у рядку «Інвестиційний дохід».

До фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у сукупному доході, належать фінансові активи, придбані з метою збільшення їх справедливої вартості у довгостроковій перспективі, тобто активи, що мають намір утримувати у період більше року.

До таких активів можуть належати банківські метали, інвестиційні монети, інвестиційні папери без визначеного терміну погашення, акції тощо.

Результати переоцінки таких активів визнаються у розділі «Капітал» Звіту про фінансовий стан та у Звіті про інший сукупний дохід Звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід.

Таке відображення є досить логічним зважаючи на те, що міжнародні стандарти не містять суворої вимоги проводити переоцінку фінансових інструментів на кожну дату балансу. В цьому й полягає їх суттєва різниця від національних П(С)БО.

Адже відповідно до п. 30 П(С)БО 13 фінансові активи мають переоцінюватися за їх справедливою вартістю на кожну наступну дату балансу. При цьому результати такої переоцінки відображаються у Звіті про прибутки і збитки за поточний фінансовий рік.

Відповідно до вимог МСФЗ сукупна переоцінка фінансових активів за попередні фінансові роки відображається у капіталі та Звіті про інший сукупний дохід, а переоцінка, що припадає на поточний фінансовий рік, – у Звіті про прибутки і збитки поточного фінансового року.

Розглянемо цю ситуацію на прикладі 3.2.

Приклад 3.2

Підприємство придбало у банку з метою перепродажу зливки банківського золота вагою 1000 г. первісною вартістю 800 000 грн. (дата придбання – січень 2017 р.). Станом на 31.12.2018 р. справедлива вартість зливка становила 900 000 грн. У червні 2019 р. це золото було реалізовано банку за 995 000 грн.

Відображення в обліку придбання та реалізації фінансового активу, що оцінюється за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у сукупному доході, наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Облік довгострокових фінансових інвестицій

№ з/п	Зміст бухгалтерського запису	Дебет	Кредит	Сума, грн.
1	Відображено придбання зливка (визначено собівартість фінансової інвестиції)	142, 143	311	800 000
2	Відображено реалізацію зливка в червні 2019 р.	377	741	995 000
3	Відображено дооцінку зливка в червні 2019 р. (станом на 31.12.2018 р.). Результат дооцінки відображено в капіталі	142,143	413	100 000
4	Списано собівартість фінансової інвестиції у червні 2019 р.	971	142,143	900 000
5	Відображено отримання грошових коштів у червні 2019 р.	311	377	995 000

Фінансовий актив оцінюють за амортизованою собівартістю, якщо одночасно виконуються такі умови:

- актив утримують у моделі бізнесу, мета якої – утримування активів для збирання контрактних грошових потоків;
- контрактні умови фінансового активу передбачають у певні дати надходження грошових потоків, які є лише погашенням основної суми та сплатою відсотків на непогашену основну суму.

У фінансовій звітності за МСФЗ станом на 30.06.2019 р. необхідно відобразити:

у Звіті про фінансовий стан

капітал:

– капітал у дооцінках – 100 000 грн.;

у Звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід

у Звіті про прибутки і збитки

– інвестиційний дохід – 95 000 грн.;

у Звіті про інший сукупний дохід

– дооцінка довгострокової фінансової інвестиції – 100 000 грн.

До фінансових активів, оцінених за амортизованою собівартістю, належать фінансові активи, які утримуються до погашення, тобто мають граничний термін погашення (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

**Основні визначення, що стосуються амортизованої собівартості,
наведено у § 9 МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»**

Поняття	Зміст
1	2
Амортизована собівартість фінансового активу або фінансового зобов'язання	Сума, за якою фінансовий актив чи зобов'язання оцінюється при первісному визнанні, мінус виплати основної суми, плюс (або мінус) накопичена амортизація будь-якої різниці між цією первісною сумою та сумою погашення із застосуванням методу ефективного відсотка та мінус будь-яке зменшення (прямо чи через застосування рахунку резервів) внаслідок зменшення корисності чи неможливості отримання
Витрати на операцію	Додаткові витрати, які прямо відносяться до придбання, випуску або вибуття фінансового активу чи фінансового зобов'язання (додаток А, § КЗ13 МСБО 39)
Додаткові витрати	Витрати, які не відбулися б, якби суб'єкт господарювання не придбав, не випустив або не реалізував фінансовий інструмент
Метод ефективного відсотка	Метод обчислення амортизованої собівартості фінансового активу або фінансового зобов'язання (або групи фінансових активів чи фінансових зобов'язань) та розподілу доходу чи витрат від відсотків на відповідний період
Ефективна ставка відсотка	Ставка, яка точно дисконтує попередньо оцінені майбутні платежі або надходження грошових коштів протягом очікуваного строку дії фінансового інструмента та якщо доцільно – протягом коротшого періоду до чистої балансової вартості фінансового активу чи фінансового зобов'язання.

1	2
Ефективна ставка відсотка (продовження)	<p>Обчислюючи ефективну ставку відсотка, суб'єкт господарювання має попередньо оцінити грошові потоки, враховуючи всі умови контракту про фінансовий інструмент (наприклад, аванси, опціони «Call» та подібні опціони), але не має розглядати майбутні збитки від кредитів. Обчислення включає всі гонорари та додаткові комісійні збори, сплачені або отримані сторонами контракту, які є невід'ємною частиною ефективної ставки відсотка (МСБО 18), витрати на операції та всі інші премії чи дисконти. Є припущення, що грошові потоки та очікуваний строк дії групи подібних фінансових інструментів можна достовірно оцінити. Проте іноді, коли неможливо достовірно оцінити грошові потоки або очікуваний строк дії фінансового інструменту (або групи фінансових інструментів), суб'єктові господарювання слід використовувати контрактні грошові потоки за весь контрактний строк фінансового інструменту (або групи фінансових інструментів).</p> <p>Тобто амортизована собівартість фінансового активу – це його вартість на відповідну дату, проамортизована із застосуванням методу ефективної ставки відсотка, мінус втрати через зменшення корисності активу</p>

До таких фінансових активів належать, зокрема:

- депозити у банках;
- векселі отримані;
- позики видані;
- облігації придбані;
- дебіторська заборгованість (включаючи торговельну дебіторську заборгованість).

Розглянемо оцінку фінансового активу за методом амортизованої собівартості на прикладі 3.3.

Приклад 3.3

Підприємство 01.02.2018 р. придбало з дисконтом трирічні облігації номінальною вартістю 3 000 000 грн. Процентний дохід за наведеними облігаціями становить 20 % річних. Сума дисконту при придбанні становила 90 000 грн. Необхідно з'ясувати, як зазначені облігації відображатимуться у фінансовій звітності підприємства, складеній за стандартами МСФЗ станом на 31.12.2019 р.

Рішення. Для розрахунку первісної вартості облігацій, за якою вони зараховуватимуться на баланс підприємства, потрібно розрахувати ефективну ставку відсотка. Ефективна ставка відсотка становить 21% річних.

Амортизована собівартість фінансового активу, за якою актив оцінюється при первісному визнанні, розраховується таким чином:

1) спочатку розраховується дисконтована вартість грошових потоків від облігацій із застосуванням методу ефективного відсотка, яка становить 1693422 грн. $(3000000 \times 1/(1 + 0,21)^3)$;

2) далі розраховується дисконтована вартість грошових потоків від процентів за облігаціями за перший, другий і третій роки (також із застосуванням методу ефективного відсотка). Ця дисконтована вартість становить 1 244 360 грн. $(3000000 \times 20\% \times (1/1,21 + 1/(1,21)^2 + 1/(1,21)^3))$.

Таким чином, амортизована собівартість облігацій при їх первісному визнанні становитиме 2 937 782 грн. (1 693 422 грн. + 1 244 360 грн.).

Відображення в бухгалтерському обліку підприємства операцій з придбання облігацій наведено в табл. 3.5.

Таким чином, облігації зараховуватимуться на баланс підприємства за первісною вартістю у розмірі 2 937 782 грн.

Таблиця 3.5

Облік придбання довгострокових облігацій

№ з/п	Зміст бухгалтерського запису	Дебет	Кредит	Сума, грн.
1	Відображено придбання облігацій	143	685	2 910 000
2	Відображено оплату облігацій	685	311	2 910 000
3	Проведено дооцінку вартості облігацій на дату первісного визнання з урахуванням амортизації дисконту (2 937 782 – 2 910 000)	143	733	27 782

Розрахунок подальшої оцінки облігацій на відповідні звітні дати наведено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Розрахунок подальшої оцінки облігацій на відповідні звітні дати

Дата	Доходи від процентів за ефективною ставкою відсотка (21%), грн. (гр.5 * 21%)	Доходи від процентів за номінальною ставкою відсотка (20%), грн. (3000 000*20%)	Сума амортизації дисконту, грн. (гр.3 – гр.2)	Амортизована собівартість облігацій, грн.
01.02.2018 р.	X	X	X	2 937 782
31.12.2018 р.	565 523*	550 000*	15 523	2 953 305
31.12.2019 р.	620 194	600 000	20 194	2 973 499
31.12.2020 р.	624 435	600 000	24 435	2 997 934
31.01.2021 р.	52 066**	50 000**	2 066***	3 000 000

*Розрахунок суми доходів від процентів проведено за 11 місяців 2018 р.

**Розрахунок суми доходів проведено за один місяць 2021 р.

***Залишкова сума амортизації дисконту відображається у фактичній сумі на дату погашення.

У подальшому облік облігацій відображатиметься таким чином (табл. 3.7):

Таблиця 3.7

Облік подальшого відображення довгострокових облігацій

№ з/п	Зміст бухгалтерського запису	Дебет	Кредит	Сума, грн.
Станом на 31.12.2018 р.:				
1	Відображено нарахування процентів за облігаціями до отримання (20%)	373	732	550 000
2	Відображено амортизацію дисконту за 2018 р.	143	733	15 523
Станом на 31.12.2019 р.:				
3	Відображено нарахування процентів за облігаціями до отримання (20%)	373	732	600 000
4	Відображено амортизацію дисконту за 2019 р.	143	733	20 194

Таким чином, у фінансовій звітності за МСФЗ станом на 31.12.2019 р. необхідно відобразити:

у Звіті про фінансовий стан

необоротні активи:

– довгострокові фінансові інвестиції в облігації – 2 973 499 грн.;

оборотні активи:

– дебіторська заборгованість за нарахованими відсотками – 1 150 000 грн. (550 000 грн. + 600 000 грн.);

у Звіті про прибутки та збитки за 2019 р.:

– (600 000 грн. + 20 194 грн.).

Інвестиції в інструменти капіталу. При первісному визнанні суб'єкт господарювання може зробити вибір щодо подання змін справедливої вартості інвестиції в інструмент капіталу (який не утримується для торгівлі) в іншому сукупному доході. В подальшому цей метод обліку зміні не підлягає.

Якщо підприємство приймає рішення про облік зміни справедливої вартості інвестиції в іншому сукупному доході, то воно визнає у прибутку або збитку дивіденди від такої інвестиції.

У подальшому зміни вартості інвестиції в акції (частки), що були відображені в іншому сукупному доході, у Звіт про прибутки і збитки не переносяться.

МСФЗ 9 дозволяє інвестиції в акції, що не котируються на ринку, обліковувати за собівартістю.

Водночас стандарт визначає обставини, які можуть свідчити, що собівартість не відображає справедливую вартість інвестиції. До таких обставин, зокрема, належать:

- значна зміна у показниках діяльності об'єкта інвестування порівняно з бюджетами, планами або контрольними показниками;
- зміни в очікуванні того, що будуть досягнуті контрольні технічні показники продукції об'єкта інвестування;
- значні зміни на ринку для акцій об'єкта інвестування або його продуктів;
- значні зміни у глобальній економіці або економічному середовищі, у якому функціонує об'єкт інвестування;
- значні зміни у показниках діяльності подібних суб'єктів господарювання або в оцінках, що їх надає ринок у цілому;
- внутрішні проблеми об'єкта інвестування, такі як шахрайство, комерційні спори, судові справи, зміни управління або стратегії;
- свідчення про додатковий випуск акцій, тощо.

У таких випадках суб'єкт господарювання повинен оцінити справедливую вартість фінансової інвестиції в інструменти капіталу і відійти від оцінки за собівартістю.

Облік фінансових зобов'язань. Відповідно до § 4.2 МСФЗ 9 фінансові зобов'язання поділяються на:

- зобов'язання, оцінені за амортизованою собівартістю;

- фінансові зобов'язання, оцінені за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки як прибутку або збитку;
- інші.

Облік фінансових зобов'язань, оцінених за амортизованою собівартістю, аналогічний обліку фінансових активів, оцінених за амортизованою собівартістю. Як і для фінансових активів, до фінансових зобов'язань, оцінених за амортизованою собівартістю, відносяться фінансові зобов'язання, що утримуються до погашення. Відмінність лише в тому, що при первісному визнанні фінансових зобов'язань, оцінених за амортизованою собівартістю, із суми їх справедливої вартості вираховуються прямі витрати, пов'язані з виникненням таких фінансових зобов'язань.

Розглянемо оцінку фінансового зобов'язання за методом амортизованої собівартості на прикладі 3.4.

Приклад 3.4

Підприємство 31.03.2018 р. отримало кредит на суму 24 000 000 грн. під 30% річних, який буде погашено через три роки. При отриманні кредиту підприємство сплатило комісію за його видачу в розмірі 720 000 грн. Виплата відсотків за кредитом здійснюється в кінці звітного року. Перший платіж – 31.03.2019 р.

Розглянемо, як такий кредит відображатиметься у фінансовій звітності підприємства, складеній згідно з МСФЗ станом на 30.09.2019 р.

Рішення. Для розрахунку первісної вартості фінансового зобов'язання, за якою цей фінансовий інструмент (кредит) буде зараховано на баланс підприємства, потрібно розрахувати ефективну ставку відсотка. Ефективна ставка відсотка становить 31%.

Амортизована собівартість фінансового зобов'язання, за якою фінансовий інструмент оцінюється при первісному визнанні, розраховується таким чином:

1) спершу розраховується дисконтована вартість грошових потоків від кредиту із застосуванням методу ефективного відсотка, яка становить 10 675 724 грн.

$(24\,000\,000 \times 1/(1 + 0,31)^3)$, де 3 – це кількість років;

2) далі розраховується дисконтована вартість грошових потоків від процентів за кредитом за перший, другий і третій періоди (також із застосуванням методу ефективного відсотка). Ця дисконтована вартість становить 12 894 460 грн.

$(24\,000\,000 \text{ грн.} \times 30\% \times (1/1,31 + 1/(1,31)^2 + 1/(1,31)^3)$.

Таким чином, амортизована собівартість кредиту при його первісному визнанні становить 23 570 184 грн. (10 675 724 грн. + 12 894 460 грн.)

Відображення в бухгалтерському обліку підприємства операцій з отримання кредиту наведено в табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Облік операцій з отримання кредиту

№ з/п	Зміст бухгалтерського запису	Дебет	Кредит	Сума, грн.
1	Відображено отримання кредиту	311	501	24 000 000
2	Відображено оплату комісії за отримання кредиту*	501	311	720 000
3	Визнано витрати на сплату комісії за видачу кредиту у первісній вартості фінансового зобов'язання за кредитом $(23\,570\,184 - 23\,280\,000)^*$	92	501	290 184

*Відповідно до п. 5.1 МСФЗ 9 фінансові зобов'язання первісно визнаються за їх справедливою вартістю мінус витрати на операцію, що прямо відносяться на придбання фінансового зобов'язання.

Згідно з § 9 МСБО 39 амортизована собівартість фінансового зобов'язання – це сума, за якою фінансове зобов'язання оцінюється при

первісному визнанні. Таким чином, кредит буде первісно зараховано на баланс підприємства за амортизованою собівартістю в сумі 23 570 184 грн., розрахунок якої наведено вище.

Подальшу оцінку кредиту на відповідні звітні дати наведено в табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Розрахунок вартості кредиту

Дата	Фінансові витрати за ефективною ставкою відсотка (31%)	Фінансові витрати (30%)	Визнання витрат на сплату комісії, грн. (гр.2 – гр.3)	Довгострокова кредиторська заборгованість, грн.
31.03.2018 р.	X	X	X	23 570 184
31.03.2019 р.	7 306 757	7 200 000	106 757	23 676 941
31.03.20120 р.	7 339 852	7 200 000	139 852	23 816 793
31.03.20121 р.	7 383 207	7 200 000	183 207	24 000 000

Як у подальшому в бухгалтерському обліку відображатиметься даний кредит, наведено в табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Відображення кредиту на рахунках бухгалтерського обліку

№ з/п	Зміст бухгалтерського запису	Дебет	Кредит	Сума, грн.
Станом на 31.03.2019 р.:				
1	Відображено амортизацію комісії за отримання кредиту	92	501	106 757
2	Проведено нарахування процентів за кредитом	95	684	7 200 000
3	Проведено оплату процентів	684	311	7 200 000
Станом на 30.09.2019 р.:				
4	Відображено амортизацію комісії за отримання кредиту (139 852 : 2)	92	501	69 926

Таким чином, у фінансовій звітності за МСФЗ станом на 30.09.2019 р. буде відображено:

У Звіті про фінансовий стан

довгострокова кредиторська заборгованість:

– довгострокові кредити банків у сумі 23 746 867 грн. (23 676 941 грн. + 69 926 грн.);

У звіті про прибутки і збитки за період з 31.03.2019 р. по 30.09.2019 р.:

– адміністративні витрати – 69 926 грн.

Облік фінансових зобов'язань, оцінених за справедливою вартістю

Фінансове зобов'язання, оцінене за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки як прибутку або збитку, – це фінансове зобов'язання, яке задовольняє одну з таких умов:

– воно відповідає визначенню «утримуване для торгівлі»;

– після первісного визнання воно призначається суб'єктом господарювання як таке, що оцінюється за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у прибутку або збитку відповідно до параграфу 4.2.2 або 4.3.5 МСФЗ 9;

– воно призначено або після первісного визнання, або у подальшому як таке, що оцінюється за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у прибутку або збитку, відповідно до § 6.7.1 МСФЗ 9.

Тобто зміна справедливої вартості фінансового зобов'язання, що здійснюється внаслідок зміни базової ставки відсотка, товарної ціни, валютного курсу або індексу цін чи ставок, які спостерігаються на ринку, визнаються відповідними доходами чи витратами і відображаються у Звіті про прибутки і збитки за поточний рік. Зазначене застосовується для переважної більшості фінансових зобов'язань, оцінених за справедливою вартістю.

Водночас п. 5.7.7 МСФЗ 9 передбачено, що для фінансового зобов'язання, призначеного як таке, що оцінюється за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у прибутку або збитку, суб'єкт господарювання подає прибуток або збиток таким чином:

- величина зміни справедливої вартості фінансового зобов'язання, що відноситься на зміни кредитного ризику такого зобов'язання, подається в іншому сукупному доході;

- решта величини зміни справедливої вартості зобов'язання подається у прибутку або збитку.

МСФЗ 7 визначає кредитний ризик як «ризик того, що одна сторона контракту про фінансовий інструмент не зможе виконати свої зобов'язання, і це спричинить виникнення фінансового збитку іншої сторони».

Прикладами видів діяльності, що спричиняють максимальний рівень кредитного ризику згідно п. Б10 МСФЗ 7, є:

- надання позик клієнтам та розміщення депозитів у інших суб'єктів господарювання. У таких випадках максимальний рівень кредитного ризику є балансовою вартістю відповідних фінансових активів;

- укладання контрактів на похідні фінансові інструменти, наприклад, валютних контрактів, процентних свопів та кредитних похідних інструментів. Коли актив, що виникає в результаті, оцінюють за справедливою вартістю, максимальний рівень кредитного ризику на кінець звітного періоду дорівнюватиме балансовій вартості;

- надання фінансових гарантій. У цьому випадку максимальний рівень кредитного ризику є максимальною сумою, яку суб'єкт господарювання міг би сплатити, якби вимагали оплатити гарантію, і яка може суттєво перевищувати суму, визнану як зобов'язання;

- прийняття зобов'язання з надання позики, яке є безвідкличним протягом строку дії угоди або є відкличним тільки у відповідь на суттєву негативну зміну. Якщо емітент не може погасити зобов'язання з надання позики на нетто-основі грошовими коштами або іншим фінансовим інструментом, тоді максимальний кредитний ризик є всією сумою зобов'язання. Це відбувається тому, що існує невизначеність щодо того, чи може бути надано в майбутньому суму будь-якої невикористаної частини

зобов'язання з надання позики. Вона може суттєво перевищувати суму, визнану як зобов'язання.

Рекласифікація. Згідно з положеннями МСФЗ 9 рекласифікація можлива для фінансових активів лише якщо суб'єкт господарювання змінює свою модель бізнесу для управління фінансовими активами. При цьому перекласифікуються всі фінансові активи, яких торкнулася така зміна.

На це прямо вказує п. 4.4.2 МСФЗ 9: «Суб'єкт господарювання не може перекласифікувати жодне фінансове зобов'язання».

При рекласифікації фінансових активів суб'єкт господарювання застосовує перекласифікацію перспективно з дати перекласифікації. При цьому жодні раніше визнані прибутки, збитки або відсотки не перераховуються.

Якщо при рекласифікації фінансового активу змінюється його справедлива вартість, то будь-який прибуток або збиток, що виникає внаслідок різниці між попередньою балансовою та справедливою вартістю, визнається у прибутку або збитку.

Якщо фінансовий актив перекласифіковується так, що він оцінюється за амортизованою собівартістю, то його справедлива вартість на дату перекласифікації стає його новою балансовою вартістю.

Обезцінення. Зменшення корисності фінансових активів аналізується у разі, якщо балансова вартість активу перевищує його вартість відшкодування. Зменшення корисності фінансових активів застосовується до активів, що оцінюються за амортизованою собівартістю, наприклад позики, боргові цінні папери та дебіторська заборгованість, які мають граничні терміни погашення. МСБО 39 не вимагає проводити аналіз на обезцінення активів, що обліковуються за справедливою вартістю.

Наприкінці кожного звітного періоду суб'єкту господарювання слід оцінювати, чи є об'єктивне свідчення того, що корисність фінансового активу або групи фінансових активів, що оцінюються за амортизованою собівартістю, зменшується.

Свідченням того, що корисність фінансового активу або групи активів зменшується, є такі ознаки:

- значні фінансові труднощі емітента або боржника;
- порушення контракту, яке призводить до невиконання зобов'язань чи прострочування платежів відсотків або основної суми;
- надання позикодавцем (з економічних чи юридичних причин, пов'язаних із фінансовими труднощами позичальника) пільгових умов, які позикодавець не розглядав би за інших умов;
- можливість оголошення банкрутства позичальника або іншої фінансової реорганізації;
- зникнення активного ринку для цього фінансового активу внаслідок фінансових труднощів;
- суттєве зниження попередньо оцінених майбутніх грошових потоків від групи фінансових активів.

За наявності свідчення того, що відбувся збиток від зменшення корисності фінансових активів, що оцінюються за амортизованою собівартістю, суму збитку оцінюють як різницю між балансовою вартістю активу і теперішньою вартістю попередньо оцінених майбутніх грошових потоків, дисконтованих за первісною ефективною ставкою відсотка фінансового активу. Балансова вартість активу зменшується прямо або із застосуванням рахунка резервів. Сума збитку визнається у Звіті про прибутки і збитки.

Якщо в наступному періоді сума збитку від зменшення корисності зменшується і це зменшення пов'язане з поліпшенням фінансового становища боржника, то попередньо визнаний збиток від зменшення корисності слід сторнувати (або прямо, або коригуючи рахунок резервів). Сторнування не повинне призводити до такої балансової вартості фінансового активу, яка перевищує суму, що її мала б амортизована собівартість у разі невизнання зменшення корисності на дату сторнування. Сума сторнування визнається у прибутку чи збитку.

Припинення визнання фінансового активу. Визнання фінансового активу припиняється тоді, коли:

- закінчується строк дії контрактних прав на отримання грошових потоків від фінансового активу;
- суб'єкт передає фінансовий актив і ця передача відповідає критеріям для припинення визнання.

Критерії для припинення визнання:

- суб'єктом господарювання передаються переважно всі ризики та винагороди від володіння фінансовим активом;
- суб'єкт господарювання втратив контроль над фінансовим активом.

Чи зберіг суб'єкт господарювання контроль за переданим активом, залежить від здатності сторони, якій передається актив, продати його. Якщо сторона, якій передають актив, має практичну можливість продати актив повністю не пов'язаній третій стороні і спроможна здійснити цю можливість односторонньо і без необхідності висувати додаткові обмеження щодо передачі, то суб'єкт господарювання не зберіг контроль. У всіх інших випадках контроль суб'єктом господарювання збережено.

Існують випадки, коли суб'єкт господарювання передав актив, але при цьому зберігає право обслуговувати фінансовий актив за плату. У таких випадках визнається або актив, пов'язаний з обслуговуванням, або зобов'язання, пов'язане з обслуговуванням. Розглянемо таку ситуацію на прикладі 3.5.

Приклад 3.5

Підприємство «Альфа» реалізувало товари (кондиціонери) 01.07.2018 р. на загальну суму 32 000 грн. (собівартість кондиціонера – 18 000 грн.). За умовами продажу до ціни контракту закладено безоплатне гарантійне обслуговування кондиціонера один раз на рік протягом трьох років. Витрати підприємства «Альфа», пов'язані з обслуговуванням кондиціонера, становлять 1000 грн. Норма валового прибутку підприємства «Альфа» із сервісного обслуговування становить 50%.

Розглянемо, як така операція відобразатиметься у фінансовій звітності підприємства «Альфа» станом на 30.06.2019 р.

Рішення. У даному випадку операція з продажу активів підприємства «Альфа» призводить до одночасного виникнення у підприємства фінансового активу і фінансового зобов'язання, тобто:

- фінансовий актив виникає у вигляді дебіторської заборгованості від продажу товару (кондиціонеру);

- фінансове зобов'язання виникає у вигляді довгострокової кредиторської заборгованості від гарантійного обслуговування кондиціонера.

При цьому фінансовий актив припиняє існування після отримання плати і передачі товару (кондиціонера) покупцю.

Натомість фінансове зобов'язання на гарантійне обслуговування кондиціонера продовжує обліковуватися на балансі підприємства «Альфа».

Необхідно розрахувати загальну суму грошових потоків від реалізації послуги з безоплатного гарантійного обслуговування кондиціонера:

загальна сума витрат підприємства на проведення гарантійного обслуговування 1000 грн. x 3 роки = 3000 грн.

Сума доходів від реалізації послуги з урахуванням норми прибутку 50%: $3000 \times (100\% : 50\%) = 6000$ грн.

Таким чином, у загальній сумі доходу від реалізації кондиціонера в розмірі 32 000 грн.:

- дохід від реалізації кондиціонера – 26 000 грн. (32 000 – 6000);

- дохід від реалізації послуг (гарантійне обслуговування) – 6000 грн., або 2000 грн. на рік.

Відображення зазначеної операції в бухгалтерському обліку підприємства «Альфа» наведено в табл. 3.11.

Таблиця 3.11

Облік фінансового зобов'язання

№ з/п	Зміст бухгалтерського запису	Дебет	Кредит	Сума, грн.
На 01.07.2018 р.:				
1	Нараховано доходи від реалізації кондиціонера	361	702	26 000
2	Списано собівартість кондиціонера	902	281	18 000
3	Отримано грошові кошти від покупця	311	505	32 000
4	Зменшено довгострокову кредиторську заборгованість на вартість поставленого товару	505	361	26 000
5	Зменшено довгострокову кредиторську заборгованість на вартість гарантійного обслуговування за перший рік	505	377	2000
На 30.06.2019 р.:				
1	Нараховано дохід від реалізації послуг з гарантійного обслуговування	377	703	2000
2	Списано матеріали на проведення гарантійного обслуговування	23	201	800
3	Нараховано заробітну плату працівникам, які проводили гарантійне обслуговування	23	661	200
4	Визнано собівартість гарантійного обслуговування	903	23	1000
5	Зменшено довгострокову кредиторську заборгованість на вартість гарантійного обслуговування за другий рік	505	377	2000

Таким чином, у фінансовій звітності за МСФЗ станом на 30.06.2016 р. буде відображено:

у Звіті про фінансовий стан

пасив

довгострокові зобов'язання:

– довгострокова кредиторська заборгованість на вартість гарантійного обслуговування за третій рік – 2000 грн.;

поточні зобов'язання:

– поточна кредиторська заборгованість на вартість гарантійного обслуговування за другий рік – 2000 грн.;

у Звіті про прибутки і збитки

доходи від реалізації товарів, робіт, послуг – 28 000 грн. (26 000 грн. + 2000 грн.);

собівартість реалізованих товарів, робіт, послуг – 19 000 грн. (18 000 грн. + 1000 грн.).

При припиненні визнання фінансового активу різниця між балансовою вартістю та отриманою компенсацією визнається у прибутку або збитку.

Припинення визнання фінансового зобов'язання. Фінансове зобов'язання вилучається зі Звіту про фінансовий стан суб'єкта господарювання тоді, коли його погашають, тобто коли зобов'язання, визначене у контракті, виконано, анульовано або строк його дії закінчується.

Різницю між балансовою вартістю фінансового зобов'язання та сплаченою компенсацією визнають у прибутку чи збитку.

3.2. Оцінка активів з метою формування резервів під зменшення корисності за МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»

Згідно з МСФЗ 9, боргові фінансові активи суб'єкта господарювання, зокрема, банку, поділяються й обліковуються за трьома класифікаційними категоріями:

1. Активи, які обліковуються за амортизованою собівартістю;
2. Активи, які обліковуються за справедливою вартістю із визнанням результатів переоцінки в іншому сукупному доході;

3. Активи, які обліковуються за справедливою вартістю із визнанням результатів переоцінки у прибутках або збитках.

У МСФЗ 9 пропонується використовувати два критерії розмежування активів за цими категоріями: бізнес-модель з управління фінансовими активами та характеристики грошових потоків, передбачені умовами договору (випуску) фінансового активу.

Під бізнес-моделлю розуміється сукупність намірів, політик, методів та процедур, які визначають

- спосіб управління фінансовими активами для досягнення визначеної мети,
- напрями (джерела) отримання економічних вигід від таких активів,
- спосіб генерування грошових коштів від використання таких активів.

З точки зору класифікації фінансових активів у фінансовому обліку та звітності усі бізнес-моделі групуються у три типи:

- 1) для отримання («збирання») грошових потоків, передбачених умовами договору (випуску);
- 2) як для отримання («збирання») грошових потоків, передбачених умовами договору (випуску), так і для продажу;
- 3) інші.

Другий критерій класифікації боргових фінансових активів – характеристика грошових потоків, передбачених умовами договору (випуску) (так званий «SPPI-тест»). Мета проведення такого тесту – визначити, чи являють собою договірні (контрактні) грошові потоки виключно платежі в погашення основної суми та процентів на непогашену основну суму. У разі якщо це так, борговий фінансовий актив може бути класифікований у категорію:

- 1) за амортизованою собівартістю (за умови, якщо тип бізнес-моделі управління ним передбачає отримання грошових потоків, передбачених умовами договору (випуску));

2) за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки в інших сукупних доходах (за умови, якщо тип моделі управління ним передбачає як отримання грошових потоків, передбачених умовами договору (випуску), так і продаж).

Запровадження такого SPPI-тесту, серед іншого, уможлиблює застосування передбаченої МСФЗ 9 оцінки активів на предмет зменшення корисності на основі моделі очікуваних кредитних збитків.

Під основною сумою для цілей SPPI-тесту розуміється справедлива вартість активу під час його первісного визнання. Процентами вважається компенсація, передбачена умовами договору (випуску) та яка має бути сплачена за право тимчасового користування коштами кредитора (або утримувача боргового цінного папера), що являють собою непогашену основну суму. Майбутні грошові потоки в рахунок погашення процентів уключають платежі, пов'язані з компенсацією:

- 1) вартості грошей в часі;
- 2) кредитного ризику – ризику непогашення (неповного погашення) основної суми боргу;
- 3) інших базових ризиків та витрат, безпосередньо та за економічним змістом пов'язаних з базовими відносинами кредитування. Платежі за такі ризики та/або витрати можуть бути, але не обов'язково, включені до умов договору (випуску).

При цьому активи, грошові потоки за якими відповідають означеним критеріям, можуть обліковуватися у групі активів за справедливою вартістю з визнанням переоцінки у прибутках або збитках за безвідкличним вибором банку, але виключно за умови, якщо такий облік значно зменшує або усуває невідповідність оцінки або визнання, яка б виникла внаслідок використання різних баз оцінки до активів або до зобов'язань, або до визнання пов'язаних з ними прибутків та збитків (так званий «опціон справедливої вартості»). Оскільки такий вибір є безвідкличним, такі боргові фінансові активи ні за яких умов не можуть бути перекласифіковані в інші категорії.

Інші підходи МСФЗ 9 містить щодо класифікації фінансових активів, які є інструментами капіталу. Зрозуміло, що грошові потоки за різного роду акціями не відповідають критерію виключно платежів на погашення основної суми та процентів.

Отже, інструменти капіталу класифікуються як такі, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки в прибутках або збитках. Разом з тим, як виключення, в деяких випадках (зокрема, у разі здійснення так званих «стратегічних інвестицій») розробники МСФЗ 9 передбачили можливість обліку інструментів капіталу в категорію активів, які обліковуються за справедливою вартістю із визнанням переоцінки в іншому сукупному доході.

Безумовно, подібні «опціони» – права та умови вибору обліку за справедливою вартістю – банку необхідно зафіксувати в обліковій політиці банку та застосовувати послідовно.

Саме класифікація фінансових активів за категоріями є ключовим чинником для визначення, чи підлягає фінансовий актив аналізу на предмет зменшення корисності. Так, за інструментами капіталу кредитний ризик не є переважним, а обсяг грошового потоку у вигляді дивідендів, як і інші грошові потоки, неможливо передбачити достатньо точно.

Це пов'язано з відсутністю обов'язкових платежів за таким активом. Тоді як грошові потоки за борговим фінансовим активом чітко прописані в договорі (умовах випуску), а кредитний ризик за своєю суттю є базовим, і тому рівень кредитного ризику за відповідним активом є безумовно корисною інформацією, яку доречно розкривати у фінансовій звітності.

Звідси, логічний висновок, який зафіксовано вимогами МСФЗ 9, зменшення корисності доцільно визначати тільки за борговими активами і лише за тими, які обліковуються за амортизованою собівартістю, та активами, які обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результатів переоцінки в іншому сукупному доході. Навіть якщо грошові потоки за інструментом складають виключно основну суму та проценти, але

банком такий інструмент обліковується за справедливою вартістю з визнанням переоцінки у прибутках або збитках, потреби в оцінюванні активу на предмет зменшення корисності немає. Це пояснюється тим, що в цій групі обліковуються активи, ціллю утримування яких є на продаж активу на ринку, а не його обслуговування та роботу з боржником як таким.

Принциповою відмінністю МСФЗ 9 від його попередника, МСБО 39, є те, що він вимагає оцінювати і визнавати резерв під очікувані, а не понесені, кредитні збитки за фінансовим активом. Очікувані кредитні збитки— це середньозважене значення кредитних збитків, що визначене з використанням відповідних імовірностей настання подій дефолту як коефіцієнтів зважування. А кредитні збитки, в свою чергу, є теперішньою вартістю різниці між грошовими потоками, які належить отримати банку згідно з умовами договору (випуску), та грошовими потоками, які банк очікує отримати. Іншими словами, резерв під очікувані кредитні збитки формується під всі очікувані нестачі грошових коштів.

Отже, важливою новацією нового стандарту є те, що принципово резерви визнаються за усіма фінансовими активами, що включені у відповідні категорії, а не тільки за знеціненими і тоді, коли вже сталися конкретні події збитку, а також по суті, резерви слід починати визнавати, починаючи прямо від дати первісного визнання.

Оскільки розрахунок резерву під очікувані кредитні збитки активів оперує даними майбутніх періодів, то отримані показники слід приводити до оцінки на дату балансу шляхом їх дисконтування з використанням ефективної ставки відсотка.

Оцінювання очікуваних кредитних збитків має відображати неупереджену оцінку різних сценаріїв погашення активу, що реалізується через врахування суми збитків, середньозваженої на ймовірність виникнення кожного зі сценаріїв. Обов'язковою умовою оцінки кредитних збитків за фінансовими інструментами є врахування вартості грошей в часі, що реалізується через приведення майбутніх грошових потоків до їх теперішньої

вартості з використанням ефективної ставки відсотка. Третім обов'язковим компонентом оцінки є оцінка активів на базі доречної та неупередженої інформації, отриманої без надмірних витрат і зусиль.

Рада з Міжнародних стандартів передбачила два підходи до оцінки очікуваних кредитних збитків: загальний та спрощений. За загальним підходом обсяг очікуваних кредитних збитків визначається, виходячи з поточної кредитної якості активу та того, наскільки змінився рівень кредитного ризику порівняно з датою первісного визнання.

Тобто, на дату балансу банк повинен оцінити різницю між рівнем кредитного ризику на дату балансу, та рівнем кредитного ризику, який був притаманний фінансовому активу станом на дату його первісного визнання. Методика оцінювання зміни кредитного ризику може і має відрізнятися в різних установах та з урахуванням специфіки активу.

З метою оптимізації визнання очікуваних кредитних збитків за борговими фінансовими активами та процентних доходів за ними вони, незалежно від категорії (чи то за амортизованою собівартістю, чи за справедливою вартістю з визнанням результатів переоцінки в інших сукупних доходах), розподіляються на 3 стадії знецінення (рівні кредитного ризику) – так звані працюючі, недопрацьовуючі та непрацюючі.

Стадія знецінення визначається, виходячи з того, наскільки суттєво змінився рівень кредитного ризику за фінансовим активом станом на звітну дату порівняно з первісним рівнем кредитного ризику за ним.

Віднесення фінансового активу до тієї чи іншої стадії визначає порядок оцінки суми очікуваних кредитних збитків та суми процентних доходів, які вимагається визнавати за кожним таким фінансовим активом.

Для працюючих активів, рівень ризику яких суттєво не зріс із дати первісного визнання активу, визнаються очікувані збитки за наступні 12 місяців – частина кредитних збитків, очікуваних протягом всього строку дії фінансового інструменту, що можуть виникнути в результаті настання подій дефолту протягом наступних 12 місяців.

Для активів «недопрацьовуючих» та знецінених, тобто таких, рівень ризику за якими суттєво зріс з дати первісного визнання активу, в обліку визнаються очікувані кредитні збитки за весь строк дії – очікувані кредитні збитки, що виникають внаслідок настання всіх можливих подій дефолту протягом очікуваного строку дії фінансового інструменту (так звані lifetime ECL).

Відмінність між фінансовими активами, віднесеними до другої і третьої стадії, міститься в підходах до визнання процентних доходів. За фінансовими активами на другій стадії процентний дохід визнається на валовій основі, так як і для фінансових активів на першій стадії. А от для фінансових активів на третій стадії, знецінених, процентний дохід визнається на чистій основі, тобто лише на працюючу частину активу, реалізуючи таким чином принцип обережності.

Для дебіторської заборгованості без значного компонента фінансування, окремих контрактних активів, визначених відповідно до МСФЗ 15 «Дохід від контрактів з покупцями», та лізингових активів, перелік яких закріплено обліковою політикою, дозволено використовувати спрощений підхід, що передбачає визнання в обліку очікуваних кредитних збитків протягом всього строку дії активу незалежно від якості активу, тобто без необхідності аналізу змін кредитного ризику та визначення стадії знецінення.

Для решти дебіторської заборгованості МСФЗ 9 дозволяє здійснити вибір – використання спрощеного або загального підходу. Такий вибір має бути зафіксований в обліковій політиці та має застосовуватися послідовно.

Для первісно знецінених фінансових інструментів МСФЗ 9 передбачає особливі вимоги. Під первісно знеціненим розуміється придбаний або створений (ініційований) фінансовий актив, який має ознаки знецінення уже на дату первісного визнання.

Первісно знецінені активи первісно визнаються за справедливою вартістю плюс витрати на операції. Відповідно до офіційних пояснень до

МСФЗ 9 [2], під час первісного визнання активів зі зменшеною корисністю, резерв під зменшення корисності не формують, ефективну ставку визначають, виходячи з вартості придбання (або справедливої вартості під час первісного визнання) та обсягу очікуваних майбутніх грошових потоків.

Таким чином, сума очікуваних кредитних збитків, притаманна фінансовому активу під час первісного визнання, не визнається окремо як резерв, а коригує ефективну ставку, за якою потім протягом всього строку дії фінансового активу буде визнаватися процентний дохід за ним.

У подальшому збиток від зменшення корисності у Звіті про прибутки/збитки визнається лише в розмірі зміни величини очікуваних кредитних збитків. Утім, за цими активами теоретично можливе й відновлення корисності в сумі, що перевищує сформований резерв.

В такому випадку, рекомендаціями МСФЗ 9 передбачено коригування вартості активу саме через рахунок резерву з одночасним визнанням доходу від відновлення корисності. Цей тип активів може бути віднесений лише до третьої стадії знецінення. Це означає, що за такими активами процентний дохід визнається завжди на чистій основі – на основі амортизованої собівартості.

Відмінності підходів до формування резервів за «звичайними» фінансовими активами та первісно знеціненими активами узагальнено в табл. 3.12.

Порядок формування резервів під очікувані кредитні збитки тісно пов'язаний із класифікаційними критеріями фінансових активів. Якщо єдиною або однією з двох можливих цілей тримання активу є отримання регулярних платежів за активом, то такий актив доцільно оцінювати на предмет зменшення корисності.

Таблиця 3.12

Порівняння підходів до обліку резерву під очікувані кредитні збитки за фінансовими активами та первісно знеціненими фінансовими активами відповідно до МСФЗ 9

Критерій	Розрахунок резерву за «звичайними» фінансовими активами	Розрахунок резерву за фінансовими активами первісно визнаними зі зменшеною корисністю
Визнання резерву під зменшення корисності вперше	На дату первісного визнання фінансового активу	На дату першої зміни кредитного ризику за активом
Обсяг кредитних збитків, що враховується під час розрахунку резерву	Кредитні збитки протягом 12 місяців, якщо актив без суттєвого зменшення корисності; або кредитні збитки за весь період, якщо рівень кредитного ризику підвищився суттєво	Кредитні збитки за весь період незалежно від змін у кредитному ризику з моменту первісного визнання
Обсяг відновлення корисності	В межах попереднього зменшення корисності	Можливий більше суми попереднього зменшення корисності, але не більше ніж загальний обсяг надходжень за умовами договору
Дохід від відновлення корисності чи зменшення витрат на формування резервів	Зменшення/відновлення попередньо визнаних витрат на формування резервів	Зменшення витрат на формування резервів (якщо були знецінення) та дохід від відновлення корисності (навіть якщо загалом деяка частина активу не була повернута)
Ефективна ставка, що використовується для дисконтування	Ефективна ставка, визначена на дату первісного визнання на основі грошових потоків згідно з умовами договору (випуску) без врахування очікуваних кредитних збитків	Ефективна ставка, визначена на дату первісного визнання, скоригована на первісно очікувані кредитні збитки (скоригована ефективна ставка)

Залежно від типу активу порядок розрахунку резерву може відрізнятися. Виокремлено три підходи до розрахунку резерву: загальний, спрощений та підхід до оцінки первісно знецінених активів. Загальний підхід

передбачає виокремлення трьох стадій знецінення, які відрізняються обсягами очікуваних кредитних збитків (протягом 12 місяців чи протягом всього строку дії фінансового активу) та обсягами процентних доходів (на валовій або на чистій основі), які слід визнавати в обліку та розкривати у фінансовій звітності.

3.3. Рекомендації до удосконалення П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» на основі аналізу положень Міжнародних стандартів фінансової звітності

Нами висвітлено лише деякі з положень оновленого МСФЗ 9, але вже цей огляд дозволяє прийти до висновку, що правила обліку фінансових інструментів суттєво змінилися, а, отже, необхідні відповідні коригування (оновлення) й на рівні національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, а саме в П(С)БО 13.

Аналіз положень діючого національного П(С)БО 13 і оновленого МСФЗ (IFRS) 9 свідчить про неузгодженість між ними. З метою удосконалення національного П(С)БО 13 пропонуємо переглянути передбачену ним класифікацію фінансових інструментів і привести її у відповідність до МСФЗ (IFRS) 9.

Це у свою чергу передбачає, по-перше, введення до стандарту терміну «бізнес-модель» компанії, по-друге, чітке окреслення умов його застосування під час класифікації фінансових інструментів, по-третє, обумовлення порядку практичного застосування стосовно визначення класів фінансових інструментів тестів «бізнес-моделі» і «виplat по договору», по-четверте, введення методики обліку фінансових інструментів із відображенням змін у справедливій вартості у складі прибутків/збитків звітного періоду або іншого сукупного доходу.

З метою полегшення практичного застосування П(С)БО 13 рекомендуємо внести уточнення до його змісту і конкретизувати умови, за яких підприємству доцільно обирати метод обліку за справедливою вартістю із віднесенням різниці в її змінах на інший сукупний дохід. Так, у тексті П(С)БО 13 бажано передбачити набір ситуацій, коли доцільно застосовувати метод обліку фінансових інструментів за справедливою вартістю із віднесенням змін на інший сукупний дохід, як це зараз передбачено в оновленому МСФЗ 9.

Також зазначимо, що важливою складовою частиною організації обліку фінансових інструментів є облікова політика компанії, при тому до складу положень облікової політики, на які обов'язково має бути звернута увага при її розробці, на наш погляд, відносяться такі конкретні елементи, як:

- порядок віднесення фінансових активів до категорій із урахуванням обраної бізнес-моделі з розмежуванням тих, що враховуються за методом справедливої або амортизованої вартості і у випадку застосування справедливої вартості з відображенням змін через фінансові результати – прибутки та збитки, або через інший сукупний дохід;

- методи визначення справедливої вартості фінансових активів, що враховуються за відповідною методикою, методи обліку фінансових зобов'язань (за справедливою вартістю або за амортизованою вартістю);

- механізми відображення знецінення фінансових інструментів, а також врахування ризиків по операціях із ними та інші.

3.4. Бюджетування як інструмент управління фінансовими ресурсами підприємства

Головним способом формалізації процесу управління фінансовими ресурсами підприємства є формування бюджетів, в яких міститься інформація про планований рух фінансових ресурсів підприємства, необхідний для якісної підготовки та втілення управлінських рішень в межах визначеного інформаційного простору на певний період.

Тому, об'єктом управління в такій системі будуть фінансові потоки підприємств, а суб'єктом управління – фінансова служба підприємств (для малих підприємств це може бути його керівник).

Практикою доведено, що при використанні будь-якої форми фінансового планування підприємство досягає гарних результатів: зменшується собівартість продукції або послуг, збільшується валовий прибуток; збільшуються основні фонди підприємства; раціонально розподіляються грошові потоки в процесі діяльності; збільшення обсягу залучених інвестицій. За терміном такі фінансові плани визначаються виходячи з потреб конкретного підприємства, але, як правило, вони поділяються на короткострокові (місячні), середньострокові (квартальні, річні) та довгострокові (більше року).

Будь-яке підприємство, незалежно від форми власності, розміру та інших передумов, при виробленні фінансової стратегії повинно враховувати такі етапи:

- прогнозування та планування грошових потоків, при цьому складаються відповідні внутрішні документи (календар платежів, плановий звіт про рух грошових коштів та бюджет грошових потоків);
- затвердження та впровадження бюджету грошових потоків (його дотримання при організації операційної, фінансової та інвестиційної діяльності);
- постійний контроль за виконанням бюджету грошових потоків;

- внесення змін до фінансового планування відповідно до зміни зовнішніх і внутрішніх умов реалізації бюджету грошових потоків.

Особливу увагу під час формування фінансової стратегії потрібно приділити таким питанням:

- можливості прискорення та збільшення формування вхідних грошових потоків підприємства;
- покращення формування вихідних грошових потоків підприємства в часі;
- прогнозування та планування резерву ліквідності;
- шляхи зменшення фінансових ризиків.

На кожному підприємстві управління фінансовими ресурсами означає: безперервний процес обробки фінансової інформації, її аналіз та подальша розробка і прийняття управлінського рішення за результатами аналізу.

Такий безперервний процес зумовлюється наявністю різних видів забезпечення:

- організаційного (внутрішніх документів, по яких визначають модель документообігу, механізм розробки документів та інше);
- методологічного (механізми, які забезпечують здійснення конкретних управлінських дій та заходів);
- кадрового (хто з працівників або служб підприємства здійснюють управління фінансовими ресурсами);
- інформаційного (співвідношення доступної та «закритої» фінансової інформації);
- технічного (сукупність технічних засобів та програмного забезпечення підприємства);
- нормативно-правового (закони та законодавчі акти, які регламентують процес управління фінансовими ресурсами підприємства) [1].

Тому, на основі вищезазначеного можна виділити основні положення формування ефективної стратегії управління фінансами підприємства:

– будь-яка фінансова стратегія фірми спрямована на головне – збільшення багатства власника (реалізовується через використання доданої вартості, тобто вартість капіталу, що використовується у виробництві, зіставимо з прибутковістю від використання цього капіталу) [1];

– базова частина стратегії підприємства – це стратегія управління фінансами (основне в цьому – правильно пов'язати інтереси власника та змотивувати менеджерів).

Деякі підприємства використовують збалансовану систему індикаторів діяльності (ЗСІД), яка допомагає забезпечити комплексність внутрішнього управління бізнесом, а також спонукає до постійного системного аналізу [3].

Адже лише фінансових показників не досить, щоб повністю описати стан підприємства тому необхідна система показників, яка може бути використана як система управління, яка забезпечує зв'язки між стратегічними діями власника та операційною діяльністю менеджерів підприємства.

Основна ідея в тому, що всі показники згрупувати в групи:

1. Фінансові показники.
2. Показники, які описують зовнішнє оточення підприємства та його стосунки з клієнтами.
3. Показники, що характеризують внутрішні процеси підприємства (це може бути розроблення продукту; інноваційний процес; підготовка виробництва; постачання основними ресурсами; виробництво та збут товарів та інше).
4. Показники, які описують здатність підприємства до навчання і зростання (враховуються: кадровий склад, інформаційні системи; організаційні процедури) [5].

Враховуючі певні особливості сучасного економічного становища в країні, в систему управління фінансовими ресурсами (особливо грошовими потоками) підприємству необхідно закласти такі цілі [4]:

- своєчасність та повнота покриття потреб підприємства в капіталі для фінансування всіх видів діяльності;
- постійне підтримання певного рівня ліквідності та платоспроможності;
- оптимізація інвестиційних грошових потоків;
- узгодити політику потреб операційної діяльності з управлінням грошовими потоками (особливо в сфері управління прибутком та робочим капіталом);
- метою оптимізації структури капіталу та зменшення середньозваженої вартості капіталу оптимізувати фінансові грошові потоки;
- створення системи ефективного використання обмежених грошових коштів, які є в розпорядженні підприємств;
- чіткий баланс між варіантами використання грошових ресурсів підприємства та формуванням резерву ліквідності;
- зменшення витрат підприємства, які стосуються організації управління грошовими потоками.

Одним із ефективних напрямків удосконалення управління фінансовими ресурсами підприємства є впровадження системи бюджетування, яка позитивно зарекомендувала себе в країнах з розвинутою ринковою економікою. На нашу думку, розробка і впровадження ефективної системи бюджетування дасть змогу підприємству отримати додаткові конкурентні переваги і забезпечити вищу ефективність управління і використання фінансових ресурсів.

Вичерпну дефініцію цього інструменту фінансового управління дав ще в 1850 р. представник італійської школи фінансів Ф. Вілла[6]. Під бюджетом він розумів попередній кошторис, який перед початком планового періоду дає інформацію про очікувані надходження і видатки, рух капіталу та всі результати ділової активності підприємства.

Згідно із сучасними трактуваннями, бюджет – це сума коштів, які є в розпорядженні для виконання визначених функцій та проведення певних заходів у рамках загальнофірмового планування. Він може складатися у формі заданих показників, яких слід дотримуватися у плановому періоді.

Бюджетування як інструмент бізнесу надає можливість поєднувати фінансовий і маркетинговий плани підприємства, ефективно контролювати практичну реалізацію проекту вчасно реагувати на проблеми, котрі виникають. Використання інструменту бюджетування тим ефективніше, чим коротші терміни його застосування.

На підставі результатів аналізу економічного, бухгалтерського та податкового підходів до формування витрат визначено, що основними бюджетами, які доцільно формувати в сучасних умовах на підприємствах України, є бюджет прибутків і збитків, бюджет руху грошових коштів, балансовий бюджет.

При цьому на підприємстві варто формувати допоміжні бюджети, які сприяють розробленню основних бюджетів, наприклад, бюджет собівартості, бюджет продаж, бюджет основної діяльності, бюджет оборотних коштів, бюджет кредитних ресурсів.

Також на підприємстві необхідно формувати ще спеціальні бюджети, які деталізують окремі елементи або статті витрат з метою відображення їх ресурсного забезпечення (бюджет маркетингових досліджень, бюджет сировини й матеріалів, бюджет оплати праці). Такі бюджети можуть формуватися з метою чіткого відслідковування використання та розподілу обмежених фінансових ресурсів.

Варто зазначити, що запропоновані основні бюджети формують інформаційну базу для визначення фінансового стану підприємства шляхом розрахунку показників майнового стану, ліквідності фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності. Важливими елементами системи бюджетування підприємства є вибір і розробка так званого первинного

бюджету, в якому фіксуються планові значення фактора, що найбільше обмежує діяльність суб'єкта господарювання.

Тип первинного бюджету залежить від специфіки фінансово-господарської діяльності підприємства та потенціалу залучення ресурсів. Як первинний бюджет, як правило, розглядають бюджет реалізації продукції, оскільки саме величина продажів найчастіше є обмежуючим діяльність підприємства чинником.

Враховуючи можливості збуту продукції, обчислюється необхідний рівень технологічних потужностей підприємства, для забезпечення якого розраховується потреба у фінансових ресурсах для фінансування основних засобів та нематеріальних активів. На основі інформації про тривалість операційного циклу та величини затрат на виробництво і реалізацію продукції визначають потребу в капіталі для фінансування оборотних активів.

Можливості покриття потреби у фінансових ресурсах прогнозуються на основі аналізу руху коштів у рамках фінансової діяльності. Розроблення системи взаємопов'язаних бюджетів на підприємстві вимагає якісної системи збору, систематизації, обробки релевантної інформації. При цьому від видів бюджетів на підприємстві, обраних об'єктів бюджетування, моделі консолідування бюджетних показників суттєво залежать обсяги, структура та склад інформаційного забезпечення.

Бюджетування є досить зручним інструментом управління фінансовими ресурсами підприємств.

Система бюджетів дозволить:

- ефективно планувати фінансовий портфель та перспективи розвитку підприємства;
- раціонально використовувати поточні фінансові ресурси;
- планувати та чітко контролювати розрахунки з постачальниками та контрагентами; визначати оптимальні строки товарних кредитів;

– змодельовати різні випадки відхилення від бюджетних показників з метою вибору оптимального варіанту дій в умовах невизначеності, дефіциту інформації та часу на прийняття рішень.

Таким чином, система бюджетів забезпечить підприємствам підвищення власної фінансової результативності, платоспроможності, ліквідності, ділової активності, що позитивно відбиватиметься на розвитку бізнесу в цілому, оскільки збільшуватимуться оборотність капіталу, дебіторської і кредиторської заборгованості, рівень інвестування у розвиток підприємницьких структур тощо.

Бюджетування особливо цікаве для знову створених підприємств. Адже із самого початку діяльності підприємства за допомогою бюджетування можна уявляти перспективу розвитку підприємства, необхідні обсяги фінансових ресурсів та передбачені прогнозовані фінансові показники.

Водночас бюджетування є інструментом антикризового управління підприємством, оскільки за його допомогою мобілізується весь його потенціал на подолання кризових явищ заради підвищення його конкурентних позицій.

Висновки за розділом 3

Основним міжнародним стандартом для визнання, оцінки, відображення в системі обліку та звітності фінансових інструментів є МСФЗ 9, розроблений для заміни й удосконалення положень МСБО 39. Норми МСФЗ 9 уточнюються додатковими стандартами: двома МСБО 39 (залежно від дати початку застосування МСФЗ 9) та МСБО 32. МСФЗ 7 призначений сформулювати вимоги до розкриття у звітності інформації про різні фінансові інструменти з акцентом на облік операцій хеджування.

Необхідність суттєвої перебудови підходів до оцінки активів з метою формування резервів під кредитні ризики викристалізувалася внаслідок негативного впливу фінансової кризи на світову економіку. Розроблена Радою з Міжнародних стандартів фінансової звітності модель очікуваних кредитних збитків, яка запроваджується Міжнародним стандартом фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти» (далі – МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»), вважається одним із перспективних напрямів підвищення якості інформації, яка розкривається у фінансовій звітності та використовується для управління активами, корисність яких може змінюватися під впливом багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників.

Найближчим часом доцільно забезпечити внесення змін до національного П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» з метою його приведення у відповідність з МСФЗ 9. При тому необхідним є введення в дію у вітчизняну теорію і практику обліку фінансових інструментів терміну «бізнес-модель» компанії; окреслення умов його застосування під час класифікації фінансових активів; введення в дію методики обліку фінансових інструментів за трьома підходами залежно від їх класу: за амортизованою вартістю, за справедливою вартістю із відображенням змін у справедливій вартості у складі прибутків/збитків звітного періоду або іншого сукупного доходу.

Особливо важливим здається внесення змін і доповнень в П(С)БО 13 із подальшим застосуванням на практиці підходів щодо обліку знецінення

фінансових інструментів відповідно до методики, що передбачена в оновленому МСФЗ 9. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою практичних рекомендацій щодо застосування нових підходів до класифікації, оцінки та знецінення фінансових інструментів.

ВИСНОВКИ

Відповідно до Закону України від 23.02.06 р № 3480-IV «Про цінні папери та фондовий ринок», фінансові інструменти – це сукупність цінних паперів і термінових контрактів. П(С)БО визначає фінансові інструменти як контракти, що призводять до появи облікових об'єктів – фінансових активів або фінансових зобов'язань. У Податковому кодексі України фінансові інструменти розглядаються як цінні папери – товар та деривативи. Класифікації фінансових інструментів в МСФЗ та П(С)БО подібні, але міжнародні стандарти доповнені ще одним видом фінансових інструментів – похідними.

МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» частково змінив існуючу класифікацію і уточнив порядок оцінки фінансових інструментів, зокрема чітко передбачив умови використання тестів бізнес-моделі і виплат по договору для цілей класифікації фінансових активів і окреслив порядок відокремлення фінансових активів, що враховуються за амортизованою вартістю, за справедливою вартістю через прибутки та збитки, за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, а також фінансових зобов'язань, що враховуються за амортизованою вартістю або справедливою вартістю.

Оцінка фінансового активу або зобов'язання визначається видом контракту, у результаті укладення якого виник фінансовий інструмент. Первісна оцінка в системі П(С)БО формується за фактичними витратами, МСФЗ, крім собівартості, пропонує також застосування справедливої вартості – виходячи із ціни контракту і ринкових умов. Подальша оцінка залежить від призначення фінансового інструменту і може здійснюватися або за справедливою, або за амортизованою вартістю.

Для достовірного обліку похідних фінансових інструментів бухгалтеру необхідно вивчити умови контракту і встановити порядок визначення вартості похідних фінансових інструментів для забезпечення правильної

облікової оцінки. Від цього першого кроку залежить точність подальшої оцінки фінансових інструментів і відображення операцій з фінансових інструментів при змінах їх вартості, а також інших умов контракту.

Інструменти власного капіталу – вид фінансових інструментів, пов'язаних з контрактами на використання пайових інструментів – цінних паперів, що надають право на участь у розподілі прибутку компанії. Визнання таких цінних паперів фінансовими інструментами (інструментами власного капіталу) залежить від їх виду та форми розрахунків із контрагентами. Оцінка таких об'єктів бухгалтерського обліку здійснюється за справедливою вартістю обмінюваних активів або виконуваних зобов'язань.

Аналіз положень діючого національного П(С)БО 13 і оновленого МСФЗ (IFRS) 9 свідчить про неузгодженість між ними. З метою удосконалення національного П(С)БО 13 пропонуємо переглянути передбачену ним класифікацію фінансових інструментів і привести її у відповідність до МСФЗ (IFRS) 9. Внесені зміни дозволяють полегшити практичне застосування стандарту для коректної оцінки і відображення у фінансовій звітності таких складних економічних об'єктів, якими є різноманітні фінансові інструменти.

Безумовно, бюджет підприємства є досить складним документом і потребує від виконавців певної кваліфікації. Але, незважаючи на це, впровадження системи бюджетів в господарську практику підприємства дозволить йому орієнтуватися в різних аспектах фінансового управління від податкового планування до вироблення резервної фінансової політики. Запропоновані підходи до вдосконалення системи управління фінансовими ресурсами підприємств дозволять підприємствам в рамках системи бюджетного планування розраховувати величину фінансових ресурсів підприємства в плановому періоді, а також вчасно вносити коригування при змінах зовнішнього і внутрішнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанас'єва І. І. Формування облікової політики підприємства: теорія і практика [Електронний ресурс] / І. І. Афанас'єва // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 3(1). – С. 24-26. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2013_18_3\(1\)__8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2013_18_3(1)__8)
2. Бешуля І. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення формування облікової політики / І. Бешуля, Н. Піскунова, І. Петрова // Схід. – 2012. – № 1 (115). – С. 17-19.
3. Бойко Л.Г. Облікова політика підприємства: конспект лекцій для самостійного вивчення дисципліни / Л.Г. Бойко. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 178 с.
4. Бузак Н. Оцінка товарних запасів як елемент облікової політики торговельного підприємства // Н. Бузак // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ecan/2011_9_1/pdf/buzak.PDF
5. Бутинець Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку: підручник / Ф.Ф. Бутинець, О.П. Войналович, І.Л. Томашевська; за ред. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: Рута, 2006. – 528 с.
6. Верига Ю.А. Фінансовий облік: навч. посіб. / Ю.А. Верига, Т.В. Гладких, М.М. Орищенко. – К.: ЦУЛ, 2012. – 438 с.
7. Верига Ю. А., Кулик В. А., Ночовна Ю. О., Іванюк С. Ю. Облікова політика підприємства : навч. посібник К. : Центр учб. л-ри, 2015.
8. Визначаємо облікову політику та організацію бухобліку на 2018 рік. – Режим доступу: <https://buhgalter.com.ua/articles/buhgalterskiy-oblik/viznachayemo-oblikovu-politiku-ta-organizatsiyu-buhobliku-na-2018-rik/>
9. Волошин М.В. Аспекты формирования учетной политики бюджетных учреждений // Современные научные исследования и инновации. 2014. № 1 [Электронный ресурс]. URL: <http://web.snauka.ru/issues/2014/01/30359>

10. Войтенко Т. Облікова політика-2010: головне / Т. Войтенко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nibu.factor.ua/ukr/golden/doc.html?id=12039>
11. Голуб Н. Ю. Формування облікової політики підприємства в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] / Н. Ю. Голуб, К. В. Худоба // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.17. – С. 192-197. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2013_23
12. Городянська Л. Наказ про облікову політику – основа організації обліково-аналітичної системи підприємства / Л. Городянська // Вісник ТНЕУ. – № 3. – 2007. – С. 140 – 146.
13. Гошовська В. В. Формування організаційно-розпорядчого документа про облікову політику підприємства дорожньо-транспортного комплексу [Електронний ресурс] / В. В. Гошовська, Я. О. Гончарова // Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія. – 2012. – Вип. 10. – С. 439-444. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Upsal_2012_10_79
14. Демидов О. А. Особливості застосування інструментів управлінського обліку до політики ціноутворення виробничих підприємств [Електронний ресурс] / О. А. Демидов // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Сер. : Економіка і менеджмент. – 2013. – № 2. – С. 76-86. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsuem_2013_2_12
15. Дерун І. А. Напрями вдосконалення облікової політики в частині необоротних активів промислових підприємств (на прикладі заводів залізобетонних конструкцій) [Електронний ресурс] / І. А. Дерун // Облік і фінанси. – 2013. – № 4. – С. 24-31. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2013_4_6
16. Житний П.Є. Облікова політика в умовах розвитку фінансово-промислових систем: методологія та організація: монографія / П.Є. Житний. – Луганськ: Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2007. – 352 с.
17. Житний П. Принципи формування облікової політики // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 4 – С. 25-28.

18. Журавель Г.П. Облікова політика підприємства в ринкових умовах: навч. посіб. /Г.П. Журавель, В.Б. Клевець, П.Я. Хомин; за ред. П.Я. Хомина. – К.: Професіонал, 2009.– 320 с.
19. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України 30.11.99 № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
20. Казанова М. Учетная политика-2018: что нужно подкорректировать. – Режим доступа: <https://i.factor.ua/journals/buh911/2018/january/issue-4/article-33102.html>
21. Карпова В. Учетная политика предприятия: главные моменты. – Режим доступа: http://bz.ligazakon.ua/magazine_article/BZ009635
22. Карпушенко М.Ю. Облікова політика підприємства: конспект лекцій з дисципліни / М.Ю. Карпушенко. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 55 с.
23. Кірсанова В. В. Вплив облікової політики підприємства на формування його фінансових результатів [Електронний ресурс] / В. В. Кірсанова, Д. О. Пеліпадченко // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6. – С. 321-325. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_6_78
24. Клевець В.Б. Облікова політика підприємств за стандартами: монографія / В.Б. Клевець. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 313 с.
25. Клевець В.Б. Практична спрямованість облікової політики підприємств як об'єкт наукових досліджень кафедри / В.Б. Клевець // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2012_3/125.pdf
26. Костенко О.М. Облікова політика як внутрішньогосподарський інструмент впливу на формування прибутковості підприємства / О.М. Костенко // Економіка та держава. – 2009. – № 6. – С. 71-72.
27. Корніло А.С. Рівні регламентації облікової політики підприємства. – Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: проблеми

теорії та практики: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої 57-й річниці Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (м. Полтава, 21–22 травня 2018 року). – Полтава : ПУЕТ, 2018. – С. 73-75.

28. Кулик В. А. Облікова політика підприємства: навч.-метод. посібник / В. А. Кулик, Ю. О. Ночовна. – Полтава: ПУЕТ, 2014. – 171 с. + Режим доступу: локальна мережа ПУЕТ.

29. Кулик В. А., Ночовна Ю. О. Облікова політика підприємства : навч.-метод. посібник Полтава : ПУЕТ, 2014.

30. Кулик В.А. Облікова політика підприємства: набутий досвід та перспективи розвитку: монографія / В.А. Кулик. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2013. – 425 с.

31. Кутер М.И. Теория бухгалтерского учета: Учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 640 с.

32. Легенчук С.Ф. Креативний облік в національній системі бухгалтерського обліку / С.Ф. Легенчук // Міжнародний збірник наукових праць. Теорія та методологія бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Випуск 2(14) – 2009. – С. 88-101.

33. Ляшенко С. І. Облікова політика торговельних підприємств для цілей управління [Електронний ресурс] / С. І. Ляшенко // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 3(2). – С. 99-102. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2013_18_3\(2\)__26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2013_18_3(2)__26)

34. Максимів Ю.В. Організаційні підходи до вдосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення управління відходами деревообробного виробництва / Ю.В. Максимів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vnuvgrp/ekon/2011_2/Vek5417.pdf

35. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів: Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2006 р. № 1315 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v1315201-06>.

36. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів: Наказ Міністерства фінансів України від 10.01.2007 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article%3Fart_id=66826&cat_id=50097
37. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів: Наказ Міністерства фінансів України від 16.11.2009 р. № 1327 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-metodichnih-rekomendacii-z-buhgalterskogo-doc4523.html>.
38. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів: Наказ Міністерства фінансів України від 30.09.2003 р. № 561 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=293623.
39. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств: Наказ Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001 р. № 132 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.122.0>.
40. Методичні рекомендації з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельній діяльності: Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 22.05.2002 р. № 145 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0145569-02>.
41. Методичні рекомендації з формування собівартості будівельно-монтажних робіт: Наказ Державного комітету будівництва, архітектури і житлової політики України від 07.05.2002 р. № 81 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.42765.0>.
42. Методичні рекомендації з формування собівартості перевезень (робіт, послуг) на транспорті: Наказ Міністерства транспорту України від 05.02.2001 р. № 65 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0065361-01>.

43. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості: Наказ Міністерством промислової політики від 09.07.2007 р. № 373 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN30532.html.
44. Методичні рекомендації щодо облікової політики суб'єкта державного сектору: наказ Міністерства фінансів України від 23.01.2015 р. № 11
45. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства: Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 635 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://buhgalter911.com/Res/Zakoni/MetodRek/metod_uchet_polit.aspx.
46. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства: Наказ Міністерства фінансів України 27 червня 2013 р. № 635 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://buhgalter911.com/Res/Zakoni/MetodRek/metod_uchet_polit.aspx
47. Методичні рекомендації щодо складання розпорядчого документа про облікову політику підприємства: Наказ Міністерства аграрної політики України від 17.12.2007 р. № 921 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-info.biz/legal/basexw/ua-ememvt.htm>.
48. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_020
49. Мороз Ю. Ю. Облікова політика підприємства в частині формування витрат на робочу силу [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Мороз // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки. – 2013. – № 1. – С. 155-159. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2013_1_35
50. Наказ про облікову політику: про що варто пам'ятати. – Режим доступу: <https://www.buh24.com.ua/nakaz-pro-oblikovu-politiku-pro-shho-varto-pam-yatati/?cn-reloaded=1>

51. Нестеренко С. С. Сутність облікової політики, її значення і вимоги, проблеми формування та шляхи їх вирішення[Електронний ресурс] / С. С. Нестеренко // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(4). – С. 24-31. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(4\)__5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(4)__5)
52. О бухгалтерском учете и отчетности: Закон Республики Беларусь от 18.10.1994 г. № 3321-ХІІ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=V19403321&p2={NRPA}>
53. Облікова політика підприємства: дистанційний курс для студентів спеціальності 071 «Облік і оподаткування» / В. А. Кулик. – [Електронний ресурс]. – Полтава : ПУЕТ, 2016.– Режим доступу : <http://www2.el.puet.edu.ua/izdo/course/view.php?id=665>.
54. Облікова політика підприємства: навч. посібник / Ю. А. Верига, В. А. Кулик, Ю. О. Ночовна, С. Ю. Іванюк. – К.: Центр учб. л-ри, 2015. – 312 с.
55. Облікова політика підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.buhoblik.org.ua/uchet/organizacziya-buxgalterskogo-ucheta/2710-oblikova-politika.html>
56. Облікова політика підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/9425>
57. Облікова політика підприємства – 2018: зміни, покликані часом [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://ips.ligazakon.net/document/reader/bz010571>
58. Олійник Я.В. Методичні аспекти облікової політики підприємств / Я.В. Олійник // [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Menegment/2012_721/39.pdf
59. Организация бухучета на вновь созданном предприятии. – Режим доступа: <http://www.interbuh.com.ua/ru/documents/onebuhbook/101600>
60. Петухова Т. О. Роль облікової політики в системі економічної безпеки підприємств [Електронний ресурс] / Т. О. Петухова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – Вип. 43. – С. 167-169. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2013_43_35

61. Піскунова Н. В. Принципи формування облікової політики та чинники впливу на її вибір [Електронний ресурс] / Н. В. Піскунова // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Економіка. – 2013. – Вип. 23. – С. 174-177. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_23_36
62. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 09.12.2011 № 1591 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.
63. Положение по бухгалтерскому учету «Учетная политика организации» (ПБУ 1/2008) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.buhgalteria.ru/modules/helppbu/?id=28>
64. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
65. Приказ об учетной политике: все как следует. – Режим доступа: <http://www.interbuh.com.ua/ru/documents/onebuhbook/838>
66. Про облікову політику підприємства: Лист Міністерства фінансів України від 21.12.05 № 31-34000-10-5/27793 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=58984&cat_id=34931
67. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ligazakon.net>.
68. Про облікову політику підприємства: Лист Міністерства фінансів України від 21.12.05 р. № 31-34000-10-5/27793 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=58984&cat_id=34931.
69. Пушкар М.С. Теорія і практика формування облікової політики: монографія / М.С. Пушкар, М.Т. Щирба. – Тернопіль: Карт-бланш, 2010. – 260 с.

70. Рожкова Е.М. Методологічні основи організації обліку на підприємствах промисловості / Е.М. Рожкова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/npmaup/2010_2/pdf_files/67-71.pdf
71. Руденко О. В. Управлінська спрямованість облікової політики / О.В. Руденко // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. – 2009. – № 4 (20). – С. 98-101.
72. Рузмайкіна І.В. Облікова політика підприємства – системний підхід до вироблення / І.В. Рузмайкіна // Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 19 / Одес. держ. екон. ун-т. – Одеса: ОДЕУ, 2005. – С. 261-267.
73. Святенко І. М. Елементи облікової політики підприємств [Електронний ресурс] / І. М. Святенко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.16. – С. 277-283. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltnu_2013_23
74. Слободяник Ю.Б. Організація облікової політики в Україні: проблеми гармонізації / Ю.Б. Слободяник, Ю.О. Хоменко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_BOA/slobodianik_018.pdf
75. Сухомлінова В.В. Розкриття інформації про активи у звітності відповідно до вимог міжнародних стандартів / В. В. Сухомлінова, Я. О. Куришко // Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Частина 1 (м. Полтава, 23 квітня 2019 року). – Полтава, 2019. – 416 с. – С. 226-228.
76. Учетная политика предприятия (Украина) . – Режим доступа: <http://www.buhoblik.org.ua/uchet/organizacziya-buxgalterskogo-ucheta/2708-uchetnaya-politika-predpr.html>
77. Хендриксен Э.С. Теория бухгалтерского учета: Пер. с англ. / Под ред. проф. Я.В. Соколова. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 576 с.
78. Чалий І. Бухоблік для дорослих. МСФЗ-трансформація. Управління прибутком. Податки / І.Чалий. – Х. : Фактор, 2011. – 400 с.

79. Чорнявська Т. М. Облікова політика підприємства як фактор управління доходами і фінансовими результатами діяльності [Електронний ресурс] / Т. М. Чорнявська // Облік і фінанси. – 2012. – № 1. – С. 82-85. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2012_1_16
80. Щирба М.Т. Облікова політика в системі управлінського обліку: монографія / М.Т. Щирба. – Т.: ТНЕУ, 2011. – 338 с.
81. Щирба М. Проблеми документального оформлення облікової політики підприємства та шляхи їх вирішення / М. Щирба // Економічний аналіз : зб. каф. екон. аналізу Терноп. нац. екон. ун-ту – Тернопіль, 2010. – № 5. – С. 380-383.
82. Юнацький М. О. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення формування облікової політики [Електронний ресурс] / М. О. Юнацький. // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(1). – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(1\)__71](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(1)__71)
83. Ягмур К. А. Принципи побудови облікової політики підприємства / К.А. Ягмур // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_NPN_2009/Economics/46816.doc.htm